

leef

Europa & Liberalisme

nummer 61 • jaargang 17 • ~~December~~ 1999

~~December~~
Voorgaaf

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

Liberté Egalité Fraternité

LUSTRUMNUMMER

Europa & Liberalisme

Redactioneel

Nicole Maes (3)

Op weg naar een sociaal-liberaal Europa?

Dennis Hesselink (4)

'Markt en Mensenrechten' -

Erelid en EP'er Wiebenga over ideologieën, Europa en de JOVD
Jeroen de Veth (6)

Europa voor de burgers

Jan Hoekema (10)

Een reus met lemen voeten

drs. C. Nieuwenkamp (13)

How to make the emu succesful?

Dr. Klaas Groenveld (17)

De afgelopen vijf jaar LEF

Nicole Maes (25)

Kunst en Overheidsbeleid

Nicole Maes (27)

Enquête naar jongeren en vrijetijdsbehoeften - Hoeveel kansen geven we de toekomst?

Cedric P. Stalpers (29)

Interview met D66-voorzitter Tom Kok

Cedric P. Stalpers (35)

COLOFON

administratie

Herengracht 38A
2511 EJ Den Haag
tel: 070-3622433
fax: 070-3617304

hoofdredacteur

Nicole Maes

eindredacteur

Cedric P. Stalpers

redactie

Robert van Wijk

auditor

Jeroen de Veth

lay-out

Tomorrow Productions

drukwerk

Drukkerij Collectief
Waalwijk

Artikelen en suggesties voor en reacties op LEF zijn bijzonder welkom. Deze kunnen naar het adres van de hoofdredacteur gestuurd worden.

Liberté Egalité Fraternité is het onafhankelijk politiek kaderblad van de Jongeren Organisatie Vrijheid en Democratie (JOVD).

LEF verschijnt vier keer per jaar. Een abonnement kost fl. 25,00 op jaarbasis. Indien lopende het jaar een abonnement genomen wordt, worden reeds verschenen nummers uit dat jaar nagezonden. Losse exemplaren kosten 7,50.

Alle artikelen worden op persoonlijke titel geschreven. Niets uit deze uitgave mag, op welke wijze dan ook, worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de auteurs en redactie.

Redactioneel

Nicole Maes

"You cannot fight against the future. Time is on our side."

W.E. Gladstone, 1866

Het tiende lustrum van de JOVD. Tijd voor bezinning over de afgelopen vijf jaar, maar vooral ook tijd om vooruit te kijken naar de 21e eeuw. In deze uitgave van Liberté Egalité Fraternité (LEF) vindt u dan ook van alles wat. Een terugblik op een aantal belangrijke discussies zoals die de afgelopen vijf jaar binnen de JOVD zijn gevoerd, bijvoorbeeld over kunst tijdens de discussie over het Politiek Kernpunten Programma in november 1997. Verder wordt in deze uitgave van LEF vooruitgekeken op het centrale onderwerp van het tiende lustrum en een zeer belangrijk onderwerp voor de komende eeuw, namelijk het liberalisme en de Europese eenwording.

Zo geeft Klaas Groenveld, directeur van de Teldersstichting en kandidaat voor het Europees Parlement tijdens de verkiezingen van juni dit jaar, zijn visie op het liberalisme in Europa. Verder vindt u in deze LEF een tweegesprek tussen de Politiek Secretaris van de JOVD, Jeroen de Veth en lijsttrekker van de Nederlandse VVD-fractie voor de verkiezingen van het Europees Parlement en tevens erelid van de JOVD sinds het vorige lustrum, Jan Cees Wiebenga. Verder komen de heren Nieuwenkamp van de Europese Partij en Hesselink en Hoekema (D66) aan het woord, die elk een eigen deelthema gekozen hebben. Tom Kok, voorzitter van D66, geeft in een interview van Cedric Stalpers, zijn visie op het sociaal liberale denken in D66 en de veranderingen die de partij heeft meegemaakt dankzij Opschudding.

Vragen die in deze LEF aan de orde komen, zijn:

- Welke taken heeft het liberalisme in 2000? Welke maatschappelijke ontwikkelingen dienen liberalen in het oog te houden?
- Op welke wijze kan het democratisch deficit van Europa opgelost worden?
- Wat verwacht men van de opkomst van de Europese verkiezingen en welke conclusies voor het democratisch functioneren van Europa moeten hieruit getrokken worden? Hoe Europa-minded zijn de Europese burgers? Wat zijn de belangrijkste knelpunten en hoe zijn deze op te lossen?
- De achterkant van de Euro: is de Euro bindmiddel of doel?

Tot slot vindt u in deze LEF een korte samenvatting van enkele opmerkelijke uitspraken die de afgelopen vijf jaar in LEF zijn gedaan over allerhande onderwerpen, variërend van persbeleid tot de multiculturele samenleving en ruimtelijke ordening. Speciale aandacht dus voor het historisch besef van de JOVD over de afgelopen vijf jaar. Ik wens u veel bijzonder leesplezier toe.

Nicole Maes is hoofdredacteur Liberté Egalité Fraternité.

Op weg naar een sociaal-liberaal Europa?

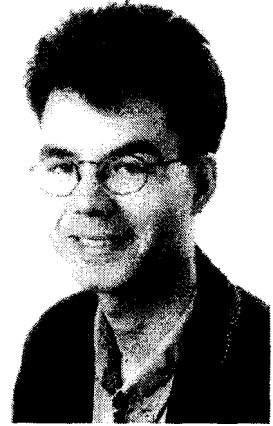
Dennis Hesselink

'Das Wort Europa sollte aus der Geschichte gestrichen werden. Es gibt keinen 'Europäer' als historischen Typus. (...) Das sind Worte, die aus einer banalen Interpretation der Landkarte stammen und dessen nichts Wirkliches entspricht. (...) Hier hat (...) eine bloße Abstraktion zu ungeheuren realen Konsequenzen geführt.'¹

Oswald Spengler²

Had de *Lebensphilosoph* Spengler gelijk toen hij in 1918 verkondigde dat er geen Europeanen bestaan, en dat Europa een abstractie is die slechts op de landkaart echt lijkt? Dat kunnen we in het midden laten. Feit is echter dat de meeste Europese politici hard hun best doen om hem alsnog gelijk te geven. Voor veel burgers is Europa inderdaad niet meer dan een abstractie. Maar dan wel een abstractie met zeer reële gevolgen.

De Europese structuren nodigen daar ook hard toe uit. De EU is centralistisch en verre van democratisch. De invoering van de euro kan model staan voor hoe het niet moet, maar hoe het binnen Europa wel op grote schaal gebeurt. Binnen een select gezelschap wordt bedacht dat het voordelen zal hebben om tot een gemeenschappelijke Europese munt over te gaan. Na wat interne discussies wordt daartoe inderdaad besloten. Pas dan, als alle besluitvorming in kannen en kruiken is, worden de burgers erbij gehaald, en wel middels een grootscheepse voorlichtingscampagne. Deze moet de burger duidelijk maken dat de euro 'van ons allemaal wordt'. Het typerende van de slogan is dat daarmee impliciet erkend wordt dat de euro nu slechts van een kleine

¹Het woord Europa zou uit de geschiedenis geschrapt moeten worden. Er bestaan geen 'Europeanen' als historisch type. (...) Dat zijn woorden die van een banale interpretatie van de landkaart afkomstig zijn en waarmee niets werkelijks overeenkomt. (...) Hier heeft (...) een enkele abstractie tot ongehoord werkelijke gevolgen geleid.'

²Spengler, O., *Der Untergang des Abendlandes. Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte*, Beck, München 1918, vol. 1, pp. 21-22

groep mensen is: van degenen die hem bedacht hebben, die denken er voordeel bij te hebben, en die besloten hebben tot de invoering ervan.

Wie zijn burgers zo behandelt, hoeft niet vreemd op te kijken als hij weinig respect en begrip oogst. Wie zijn burgers geen inspraak gunt, hoeft niet op draagvlak te rekenen. Wie zijn burgers paternalistisch te woord staat, hoeft niet op loyaliteit te rekenen. Wie economische theorieën boven de wensen van burgers stelt, kan voorspellen wat de opkomstcijfers van de EP-verkiezingen zullen zijn.

Of de huidige EU liberaal genoemd kan worden weet ik niet. Wellicht is dat zo voor die liberalen die eerder de vrije markt dan de vrije mens nastreven. In ieder geval is de EU niet sociaal-liberaal. Een sociaal-liberaal beleid is, zoals Wilfried Derksen eerder in LEF op heldere wijze uiteengezet heeft,³ erop gericht de positieve vrijheid van mensen te vergroten. Dit betekent niet alleen belemmeringen wegnemen, maar hen ook de kansen bieden om van die vrijheid gebruik te maken. Een sociaal-liberaal beleid is dan ook inherent radicaal-democratisch. Alleen op die manier kunnen mensen immers niet alleen hun privé-leven, maar ook hun leven samen met anderen zoveel mogelijk inrichten zoals hen dat zelf goed lijkt.

De huidige EU ontnemt mensen veel van die vrijheid. Zeker, er ontstaan mogelijkheden door het verminderde belang van de landsgrenzen en de creatie van de gemeenschappelijke markt. Maar tegelijkertijd glipt veel macht van het nationale niveau weg naar het EU-niveau en valt daarmee in het democratisch gat. En dat geldt niet alleen voor financieel-economische zaken als de euro, maar ook voor gevoelige beleidsonderdelen als Europol en asielbeleid.

Het is een tijdlang niet politiek correct geweest in Nederland om de Europese eenwording kritisch te bejegenen. Maar politieke correctheid is een vorm van dogmatiek, waarmee nooit doordachte en doorleefde overtuigingen kunnen worden overgebracht. Wie Europa een warm hart toedraagt, staat er juist kritisch tegenover. Conservatief-liberalen hebben deze kritische instelling vorm gegeven door hun pijlen te richten op de hoeveelheid geld die er vanuit de nationale staat, en in het bijzonder vanuit Nederland, naar de EU verdwijnt. Dat is hun goed recht, maar het is mijns inziens niet het essentiële punt. Het voornaamste probleem is dat er in de EU een enorme macht verzameld is, zonder dat daar voldoende controle over kan worden uitgeoefend. Dat moet als eerste aangepakt worden. Hoeveel geld er dan naar het Europees niveau moet is vers twee, of Nederland teveel daarvan betaalt vraag drie. Wat moet er dan gebeuren? De EU moet dringend gedemocratiseerd worden. Dat is niets nieuws, D66 roept het al meer dan 30 jaar, maar het is wel steeds harder nodig. Dat betekent onder andere volledig beslissingsrecht voor het Europees Parlement over alle Europese beleidsterreinen, inclusief de financiën daarvan, dat betekent een sterke Euro-WOB,⁴ dat betekent meerderheidsbeslissingen en geen veto's. Dat betekent ook dat de EU aansluiting moet zoeken bij de staatkundige realiteit van de lidstaten. Nog steeds is de Raad van Ministers exclusief terrein van nationale ministers, terwijl

³Derksen, W.P.C.G., 'Positief liberalisme', *LEF* 47 (1995), pp. 37-39

⁴WOB = Wet Openbaarheid Bestuur

beleidsonderdelen als onderwijs, asielbeleid en mediabeleid allang gefederaliseerd zijn in landen als België, Duitsland en Spanje, respectievelijk. Dat betekent tenslotte, en zeker niet in de laatste plaats, dat de EU de talen van haar burgers moet spreken, en niet alleen van die burgers die het geluk hebben dat hun taal een officiële taal is van de staat waarvan hun regio deel uitmaakt. Democratiseren van de EU betekent in belangrijke mate dan ook haar te regionaliseren.

Dat dit alles niet vanzelf zal gaan zal niemand verbazen. Om op dit terrein iets te bereiken is moed nodig, visie, doorzettingsvermogen, en macht. Zoals vrijwel altijd in de geschiedenis zal ook hier de democratisering bevochten moeten worden. Laten we de macht die we hebben daarvoor inzetten.

Dennis Hesselink is één van de initiatiefnemers van Opschudding. Hij is vierde opvolger op de Tweede Kamerlijst van D66 en oud-voorzitter van de Jonge Democraten.

'Markt en Mensenrechten'

- Erelid en EP'er Wiebenga over ideologieën, Europa en de JOVD -

Jeroen de Veth

Enigszins gehaast, maar voorzien van een vriendelijke en rustige uitstraling met dito glimlach komt hij de lobby van het Haagse Sofitel binnen. In zijn ene arm draagt hij een oude groene jagersjas, die zijn prominentie alles behalve kenbaar maakt, in zijn andere een klein stapeltje paperassen; zijn huiswerk voor het weekeinde... 'De andere twee koffers liggen in een kluisje op het station.' Ondanks de schijnbare en feitelijke drukte blijkt ons erelid Jan Kees Wiebenga, thans voorzitter van het VVD-smaldeel in het Europees Parlement (EP), toch enigszins voorbereid op het gesprek met ondergetekende. Het werd een uitermate prettig gesprek met een -nu al- JOVD--legende, die van alle markten thuis is: Na zijn VVP-schap in de JOVD werd hij vrijwel direct gemeenteraadslid te Leiden, waarna het burgemeesterschap, het Kamerlidmaatschap en het EP'er zijn volgden. In het kader van het X Lustrumthema Future sprak ondergetekende met hem over de toekomst van de grote ideologieën, Europa en natuurlijk de JOVD.

In 1994, toen de JOVD op haar negende lustrum o.a. de heer Wiebenga benoemde tot erelid, werd hij ook geïnterviewd, toen door *Driemaster*. Wiebenga gaf in dat gesprek te kennen dat hij ervan van overtuigd was, dat kiezers altijd op grond van ideologie zullen blijven kiezen. Immers, aldus Wiebenga, de vraag over de rol van de overheid blijft aan de orde. Hij wist toen, een aantal maanden voor de verkiezingen

van de Tweede Kamer, nog niet dat Paars I een feit zou worden en daarmee de vragen over de rol van de overheid door de VVD en de PvdA gezamenlijk beantwoord zouden gaan worden.

Bent u, nu de Paarse eenheidsworst een feit is en het CDA haast niet meer aan bod komt, er wel van overtuigd dat ideologisch verval snel zal volgen?

'Nee, ik denk, verwacht en hoop het niet. Het verdwijnen van ideologie zou betekenen dat de burger zijn verbondenheid met de overheid verliest. Het verdwijnen van de ideologie zou betekenen, dat de overheid en de democratie niet meer zijn dan een pragmatische besluitvormingsmachine. De burger heeft echter iets nodig dat aansprekender is dan technische argumentatie. Kijk trouwens eens naar D66, de enige partij die zich altijd pragmatisch heeft willen noemen. Die partij heeft nu ook welbewust gekozen voor het sociaal-liberalisme.'

Maar is die keuze van D66 toch niets meer dan een sticker, zoals het ideologische vaandel van vele partijen niets meer dan dat is?

'Je hebt wel degelijk gelijk als je stelt dat een bepaalde ideologische strijd voorbij is. De drie Paarse partijen zijn natuurlijk naar elkaar toe gegroeid, vooral op materieel gebied. De verandering in de PvdA is nog wel het duidelijkst. Die partij liberaliseert, dat doen sociaal-democraten trouwens in heel Europa. Een ideologie heeft echter, ook in de toekomst, twee parameters, te weten de materiële en de immateriële. De ideologische scheidslijn zal in de toekomst meer gebaseerd zijn op de laatste parameter. Aan de ene kant van die scheidslijn en het politiek speelveld zal zich een christen-democratische en conservatieve combinatie bevinden, aan de andere een meer liberaal-progressieve. Je ziet toch nu al in het CDA, dat mensen als Balkenende (TK-lid, red.) weer duidelijk de, wat ik zo noem, ideologie van het corporatisme prediken.'

In welk van die twee kampen zal volgens u de VVD zich dan bevinden?

'Hoewel de VVD materieel gezien meer dan anderen de werking van de vrije markt voorstaat, is er op immaterieel gebied verwantschap met PvdA en D66. Dit betekent dat de VVD zich in wezen niet in het conservatieve maar in het liberaal-progressieve kamp zal bevinden.'

Met name de afgelopen twee jaar worden echter binnen de liberale familie verwoede pogingen gedaan om de ideologische aandacht te vestigen op ouderwets fatsoen en normen en waarden. Vooral de Teldersstichting, bij monde van mensen als Groenveld en Kinneging en JOVD-voorzitter Bremekamp zijn er inmiddels bekend en berucht om. Maar ook Bolkestein deed ook nog al eens suggesties in die richting. Dat lijkt toch meer passend bij die andere toekomstige stroming?

'Tja', Wiebenga lijkt enigszins te willen ontwijken en formuleert afgewogen zijn antwoord, 'het kader van de VVD, zo merk ik, houdt toch duidelijk een liberale lijn aan. Dat wil zeggen, dat zoveel mogelijk aan de eigen verantwoordelijkheid van de burger

overgelaten moet worden. Die burger kan evenwel pas ècht verantwoordelijk zijn op het moment, dat hij veel eigen beschikkingsruimte heeft. Zonder die vrije beschikkingsruimte heb je het al gauw over het christen-democratische verantwoordelijkheidsbegrip. En de verantwoordelijkheid waar christen-democraten over spreken is vals!' Over normen en waarden: ' Normen vormen het publieke domein en waarden zijn, zeg maar, individuele tijdloze ijkpunten.'

Maar is het stellen van normen, de wet, dan voldoende als cement voor het publieke domein?

'Wat ik wil zeggen is: Maak het publieke domein niet te groot. Een burger zonder eigen domein voelt zich niet meer verantwoordelijk.'

Een aantal politieke stromingen en partijen stelt zijn politieke prioriteiten aan de hand van thema's. De christen-democraten hebben 'het gezin', sociaal-democraten 'armoede en internationale solidariteit' en D66 heeft 'democratische vernieuwing' en bij tijd en wijlen 'milieu'. Wat zouden volgens u de liberale thema's bij uitstek moeten zijn in het nieuwe millennium?

'Dat zijn er volgens mij twee, namelijk 'markt' en 'mensenrechten'. Weliswaar zijn deze twee zaken in Nederland goed geregeld en houden we ons er alleen nog in de marge mee bezig. Echter, als we kijken naar de rest van de wereld is er voor liberalen op deze vlakken nog heel wat werk te verrichten: We hoeven dan niet eens zo heel ver buiten de deur te gaan. In Zuid-Europa is immers nog steeds sprake van een gebrekkige markteconomie. Zeker in de volgende eeuw zal Azië voor het overgrote deel een vrije markteconomie kennen, maar nog lang geen volwaardige liberale democratie. China zal nog niets van dit alles hebben. Het liberalisme is een puur internationale stroming. Dat betekent, dat we ons niet moeten beperken tot de Westerse wereld.

Als u markt en mensenrechten even belangrijke thema's vindt, vindt u dan niet dat een VVD zich in haar buitenlands beleid te veel beperkt tot alleen de markt?

'Nee, het een leidt tot het ander. Oftewel een vrije markt leidt tot verbetering van de mensenrechten. Immers, burgers die in beginsel altijd onvrij zijn geweest en ineens geconfronteerd worden met de keuzevrijheid van een markteconomie, zullen van lieverlee meer vrije keuzes willen maken. Dat betekent dat ze ook zullen opkomen voor hun burger- en democratische rechten. Het is wel een kwestie van veel geduld.'

Even terug naar dichter bij huis: Hoe staat het met het Europa van de burger, komt dat al dichterbij na bijvoorbeeld de vertrouwenskwestie tussen het EP en de Commissie vorige week?

'Dat is te veel gezegd. Het zal nog even duren. Natuurlijk is elk parlement pas tevreden met volledige bevoegdheid. Maar kijk eens naar onze eigen Tweede Kamer. Die heeft er 100 jaar over gedaan om haar huidige bevoegdheden te krijgen, namelijk van begin 19de eeuw tot begin 20ste eeuw. Terug naar het EP: Zo'n lange geschiedenis hebben we daar nog niet achter de rug. Het is pas sinds 1979 dat het EP rechtstreeks wordt gekozen.'

Over de recente aanvaring met de Commissie: 'Er is daar wel ongeschreven recht gevormd. Daarmee is de 'vertrouwenskwestie' van het EP ten opzichte van de

Commissie nu ongeveer hetzelfde geregeld als die in Nederland tussen Kamer en kabinet... Om even kort antwoord te geven op je vraag of het Europa van de burger dichterbij is: Ik denk dat dat nog een tijd zal duren. Dat komt ondermeer doordat het EP nog niet echt wordt gezien als volksvertegenwoordiging, door de slechte beeldvorming en natuurlijk het feit, dat we drie verschillende zittingsplaatsen kennen... We gaan met stapjes vooruit. De Europese Commissie staat voor het eerst onder curatele. Laten we zeggen, dat het Europees Parlement in zijn puberteit zit.'

Stel, u heeft nog maar vier jaar te gaan in het EP en u mag drie dingen naar uw zin veranderen, welke drie dingen zijn dat dan?

'Als eerste zou ik het primaat van Europa meer bij de politiek willen leggen. Vervolgens zou ik graag zien dat we als Unie een gemeenschappelijk asiel- en immigratiebeleid krijgen. Tot slot zou ik de Europese bureaucratie graag verkleind zien.'

Over dat gemeenschappelijke asiel- en immigratiebeleid: Hoe zou u dat ruwweg vorm willen geven?

'Allereerst zouden we gemeenschappelijke toelatingsregels moeten hebben. Ten tweede zou er een eerlijke verdeling van lasten en verantwoordelijkheden tussen de lidstaten moeten zijn. Tot slot zouden we een gezamenlijk beleid moeten hebben voor de benadering van landen, waar vanuit migranten en asielzoekers afkomstig zijn. Trouwens, alle drie staan al uitgebreid op papier, maar het ontbreekt nog aan politieke wil.'

Tot slot wil ik het met u hebben over de JOVD. U was daar ondermeer VVP (vice-voorzitter Politiek). Wat waren tijdens uw VVP-schap de politieke thema's?

'We hadden net de oprichting van D66 achter de rug. En dus speelde partijvernieuwing een heel belangrijke rol. Ook in de JOVD; daar was immers ongeveer een derde sympathiserend met of lid van D66. Daarnaast vormde de Wet Veringa, ookwel de Wet Universitair Bestuur en de hele democratisering daarvan een belangrijk thema.'

Saillant detail is dan toch wel, dat ook nu, middels bijvoorbeeld Demostaat en een werkgroep tijdens het X Lustrum, staatsrechterlijke en politieke vernieuwing hoog op de agenda staan. Voor het Universitair Bestuur geldt, dat diezelfde JOVD, die toen zo voor democratisering was, een paar jaar terug nog een aantal moties heeft aangenomen, waarin ze de Modernisering Universitair Bestuur ondersteunt!

Het thema van het X lustrum en eigenlijk ook van de hele JOVD is op de drempel van het millennium 'Future'. Wat zijn volgens u politieke hiaten, waar de JOVD in deze toekomst in moet springen?

'Partijvorming en verandering van het politieke landschap zal ook in de nabije toekomst een belangrijk thema zijn. En de rol van het liberalisme is daarin erg interessant. Je ziet bijvoorbeeld in het Europees Parlement nu al, dat de liberalen daar de midden-stroming vormen. De christen-democraten zitten daar meestal rechts en de sociaal-democraten links, letterlijk en figuurlijk. Je zult ook in Nederland zien, dat het CDA het midden zal verlaten om op te schuiven naar rechts. Na het vertrek van Van Mierlo heeft D66 vrijwel onmiddellijk gekozen voor het sociaal-liberalisme. Deze partij verwijst zichzelf daarmee eigenlijk naar de overbodigheid. Liberalen

kunnen de spil in het politieke landschap gaan vormen. Het is aan de JOVD om haar naam hoog te houden en voorloper te zijn in deze ontwikkeling.'

Jeroen de Veth is Politiek Secretaris en Voorlichter in het JOVD Hoofdbestuur.

Europa voor de burgers

Jan Hoekema

Liberalisme en Europa is de naam die de redactie aan dit themanummer heeft gegeven. Als we dit thema vertalen naar de Nederlandse situatie, dan lijkt dat een contradictio in terminis. De Nederlandse vertolker van het klassieke liberalisme, de VVD staat op z'n zachtst gezegd kritisch tegenover een verdergaande politieke integratie van Nederland in Europa. D66 als sociale en vooruitstrevende vleugel van het liberalisme steunt in grote lijnen die integratie. Maar dit terzijde. Ik denk dat een duidelijke politieke parallel te trekken is tussen het ontstaan van de constitutionele democratie die Nederland nu is en het proces dat moet leiden tot een Europa van de burgers. In dit artikel wil ik eerst ingaan op het doel van de vereniging van Europa. Daarbij zal ik betogen dat het bij Europa om meer gaat dan alleen geld. Vervolgens wil ik ingaan op de relatie tussen het Europees Parlement en de Europese Commissie en op het imago van Europa. De afsluiting van het artikel bestaat uit een bespiegeling over de betrokkenheid van burgers bij het verenigd Europa.

Als we spreken over een eindpunt van het verenigde Europa, dan kunnen we twee extremen onderscheiden. Je kan Europa beschouwen als alleen een marktplaats waar geld en waar zonder grenzen van eigenaar wisselen, of je ziet Europa als een federatieve staat, met landen of deelstaten met beperkte autonomie. Tussen deze twee uitersten zijn natuurlijk verschillende varianten denkbaar, die zich bevinden tussen de minimalistische of maximalistische visie. D66 denkt dat de visie van Europa als de marktplaats te eenzijdig en te beperkt is. Het Europa van het geld, de interne markt en de Euro waar veel de nadruk op ligt, is maar een onderdeel van het Europa wat D66 voor ogen heeft. Het gaat mij meer om de gemeenschappelijke veiligheid en de onderlinge samenhang van Europese volkeren. Natuurlijk is een grote Europese thuismarkt de springplank voor veel bedrijven richting de wereldeconomie, maar dat is niet de enige dimensie. Veel mensen schijnen te zijn vergeten dat politieke stabiliteit in Europa niet vanzelfsprekend is. Deze eeuw zijn de twee wereldoorlogen van onze geschiedenis op het Europese continent begonnen. Europese samenwerking zorgt voor een verbetering van de politieke betrekkingen en is daarom goed voor de wederzijdse verstandhouding. Bovendien zorgt een gezamenlijk Europa met

gemeenschappelijke geschreven en ongeschreven regels voor een niveau van beschaving die in andere delen van de wereld niet vanzelfsprekend is. Daarbij denk ik aan de rechten van mensen, zowel aan sich, als in hun hoedanigheid van werknemer, maar vooral als burger in Europa; als het gaat om de leefomstandigheden, kwaliteit van de leefomgeving, zorg voor achterstandswijken, verbeteren van de infrastructuur, etcetera. Daarbij moeten we niet te egoïstisch zijn en alleen kijken wat we uitgeven, maar zeker ook wat dat oplevert. Er zijn veel klachten dat er (te)veel geld naar de Zuid-Europese landen gaat, maar we moeten ook kijken wat daar de (positieve) resultaten er van zijn. Spanje, Portugal, Italië en Griekenland zijn landen die zich de laatste jaren met Europese steun sterk ontwikkeld hebben, al is zeker niet elke cent of Euro optimaal besteed en verantwoord. Daar moeten ook alle inspanningen op gericht zijn.

Ook voor steun aan Centraal- en Oost-Europese landen die op de nominatie staan zich de komende jaren bij de Unie aan te sluiten, geldt dat investeringen nodig zijn. De financiële investeringen die de EU daar moet doen zijn enorm, maar die investeringen betalen zichzelf terug, zowel financieel als politiek. Daarom is uitbreiding een politiek imperatief.

Daarbij moet wel rekening worden gehouden met het subsidiariteitsbeginsel. Als politieke kwesties beter opgelost kunnen worden op plaatselijk, regionaal of lidstaatsniveau, dan moet Europa zich daar niet mee bezig (willen) houden. Politieke afweging moet zo dicht mogelijk bij de (Europese) burger plaatsvinden, waarbij hij of zij zoveel mogelijk kan bijdragen aan het proces van politieke afweging. Daarmee komen we meteen op de kwestie van de transparantie van het Europese besluitvormingsproces. De doorzichtigheid van deze besluitvorming laat veel te wensen over. Wil Europa aan democratisch prestige winnen, dan zijn hervormingen nodig. Er moeten duidelijke afspraken gemaakt worden over de positie van de Europese Raad van Ministers, de parlementen van de lidstaten, de Europese Commissie, het Comité van de regio's en al die andere instituties van de EU. De belangrijkste voorwaarde voor vergaande Europese Integratie en vergroting van de transparantie is een sterk Europees Parlement. Dat is mijn mening als democraat en D66-lid en als kritisch burger. Daarom zal ik verder ingaan op de rol van het parlement en dan vooral op de gemiste kans van begin februari dit jaar.

De rechten van parlementen ontstaan niet van de een op de andere dag. Soms zijn er burgeroorlogen of constitutionele crises voor nodig om parlementen bepaalde rechten te laten verwerven. We hebben dit gezien in de parlementaire geschiedenis en naar mijn mening hadden we het moeten zien in Straatsburg. Daarbij moeten we scherp voor ogen houden dat parlementen de invloed van burgers vormen in politieke systemen. Parlementen zonder of met weinig rechten hebben de burgers niet veel te bieden. Sinds de Verdragen van Maastricht en Amsterdam is er grote vooruitgang geboekt bij de Europese integratie en besluitvorming. De status van het parlement is daar pijnlijk bij achtergebleven.

Begin dit jaar had het Europees Parlement de mogelijkheid om een nieuwe gedragsregel te creëren. Het parlement had de mogelijkheid om een motie aan te nemen die het vertrouwen in twee commissarissen zou opzeggen. Santer had al gezegd dat de hele commissie dan haar conclusies zou trekken. Partijpolitieke motieven hebben er uiteindelijk voor gezorgd dat er niet veel veranderd is, ook al haasten veel Europeanen zich te zeggen dat het parlement gewonnen heeft en een machtsfactor van betekenis is geworden. Gelukkig hield de liberale ELDR-fractie,

waar de D66-fractie deel van uitmaakt, als een van de zeer weinige de rug recht. Er is een parallel te trekken als we terugkijken naar het ontstaan van regels in het Nederlandse parlement. Eind 1867 verwerpt de Tweede Kamer de begroting van Buitenlandse Zaken uit protest tegen de gegarandeerde neutraliteit van Luxemburg. De Kamer wordt ontbonden en de koning weigert de ontslagaanvraag van het kabinet Van Zuylen van Nijevelt. Het kabinet blijft dus zitten, terwijl de Tweede Kamer naar huis wordt gestuurd. In 1868 verwerpt de (nieuwe) Tweede Kamer opnieuw de begroting van Buitenlandse Zaken. De regering treedt enkele weken later af. Hiermee was de ministeriële verantwoordelijkheid definitief geregeld: als er een meningsverschil is tussen de Kamer en de regering, dient de regering af te treden. Het Europees Parlement is de laatste weken in potentie politiek niet zwakker geworden, maar heeft een concrete kans laten liggen om de vertrouwenskwestie in haar voordeel te beslechten. Hierdoor is bij de burgers in de lidstaten een beeld blijven bestaan van een Europa waar in het bestuur rommelt en het parlement niet controleert (op die stelling is wel wat af te dingen gezien de onderbelichte rol van de Raad van ministers, maar dit is het beeld). Daarom moeten het Parlement, de Commissie en de Raad nu doorzetten. Dat wil zeggen: meer transparantie en controle, een Europees comptabel bestel, terugzendrecht van individuele commissarissen (al in discussie rond het verdrag van Amsterdam) en een democratische verkiezing van de voorzitter van de Europese Commissie.

Het beeld van "Europa" is: "dat daar maar wat aangerommeld wordt". Is het parlement niet in opspraak, dan is de Commissie in opspraak. Het beeld dat de financiën in Europa niet op orde zijn overheerst, en dat is jammer. Europa verdient het om niet (uitsluitend) afgerekend te worden op de misstanden, maar ook op de grote potentiële mogelijkheden die steeds meer realiteit worden en de vele bereikte resultaten in de integratie (markt, milieu, werkgelegenheid, regelgeving etc.). De financiële misstanden moeten volop worden bestreden, dat spreekt voor zich. Het is veel te makkelijk om de activiteiten van de politici in Brussel en Straatsburg te beoordelen aan de hand van alles wat mis gaat. We moeten beseffen dat misstanden overal voorkomen en dus niet allesbepalend mogen zijn voor het beeld van het totaal. Het is helaas logisch dat de gemiddelde Nederlandse burger (voor zover die bestaat) een slecht beeld heeft van Europa. Omslachtige tijdrovende procedures, moeilijke regelgeving, weinig of negatieve aandacht van de media zorgen er voor dat het bijna onmogelijk is een positief beeld te hebben van de EU. De stroperigheid van de procedures en de wetgeving is niet uniek voor Europa. Ook het Nederlandse parlement is niet een van de snelsten als het gaat om procedures en onze regelgeving is vaak ook niet erg eenvoudig. Wat we wel hebben is aandacht. De media zijn erg benieuwd naar hetgeen we in Den Haag uitvoeren. Kenmerkend is wel dat eind vorig jaar bij de behandeling van het verdrag van Amsterdam door de Tweede Kamer er heel weinig aandacht was van de Nederlandse pers. Dit terwijl de invloed van Europa inmiddels zo groot is dat veel meer aandacht gerechtvaardigd zou zijn.

De burger en Europa

Wat mogen we nog van de burger verwachten? Eerlijk gezegd vind ik het heel moeilijk om deze vraag te beantwoorden. Bij de vorige verkiezingen voor het Europees Parlement kwam de opkomst slechts weinig boven de dertig procent (34%) uit. Dat zo weinig kiezers gebruik maken van middel tot invloed is te betreuren.

Helemaal omdat de ontwikkelingen van de laatste weken er volgens mij toe zullen leiden dat de opkomst in juni nog wel lager zullen zijn. Willen we van Europa en haar burgers een twee-eenheid maken dan moeten er een aantal zaken geregeld worden. Ten eerste moeten de burgers - als kiezers - zien dat ze invloed hebben. Dit betekent dat de invloed van het parlement versterkt moet worden. Zo moet het parlement rechtstreeks de voorzitter van de Europese Commissie kiezen en moet het parlement zeggenschap krijgen over de totale Europese begroting. Op dit moment heeft namelijk geen enkel parlement zeggenschap over de 90 miljard aan landbouwuitgaven van de 190 miljard gulden die de totale begroting van de Unie beslaat. Laten zien dat het parlement ertoe doet is een eerste stap om te laten zien dat burgers invloed hebben op een (schijnbaar) onvatbaar iets als de EU. Door het versterken van het EP, kan Europa sterker worden gemaakt en daar heeft iedereen baat bij. De uitspraak dat Europa dichter bij de burger moet worden gebracht is nog steeds volledig geldig. Europa is van en voor haar inwoners.

In dit artikel heb ik aan willen tonen dat een verenigd Europa uit meer moet bestaan dan een discussie over geld. Europa is naast markt ook: mensenrechten, rechtvaardigheid en collectieve veiligheid.

Jan Hoekema is lid van de Democraten '66 Tweede-Kamerfractie.

Een reus met lemen voeten

Drs. C. Nieuwenkamp

Europa faalt

Europa faalt! Dat is een krasse uitspraak, zo iets zul je moeten staven, nietwaar! Vijftig jaar geleden werd de EGKS (Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal) opgericht. De voornaamste reden voor de oprichting van dit samenwerkingsverband was het controleren en coördineren van de belangrijkste grondstoffen voor de oorlogsindustrie. Nooit meer oorlog, was het motto. Een nobel streven.

De EGKS evolueerde in de EEG, in de EC en volgens in de Europese Unie. Nu, vijftig jaar later, zetten we tijdens de kerstdagen teletekst aan, dat vermeldt 'Strijd in Kosovo telt weer 200 slachtoffers'.... Dit is een moment om eens deftig achter onze oren te krabben en ons af te vragen of we wel op de goede weg zijn. Zijn we nog wel bezig met de oorspronkelijke missie? Nee! Wat zijn we dan wel aan het doen?

Europa: een slechte grap?

Is Europa een grap? Als het zo wordt gezien is het dramatisch en wellicht moeten we wel tot deze conclusie komen. Een lange bloemlezing hoef ik niet te geven, de voorbeelden zijn bekend. Subsidies aan gezonken boten, subsidie voor het laten opkomen van zonnebloemen, waar vervolgens niets meer mee gebeurt, omdat er een overschot is aan zonnebloemen. Miljardenfraudes, vriendjespolitiek.

Europa is geen grap. Volgens de Europese Partij is het een prachtig vehikel om grote grensoverschrijdende problemen aan te pakken. Milieuverontreiniging is het beste voorbeeld van een grensoverschrijdend probleem, dat nu op nationaal niveau wordt geregeld, terwijl dat niet het goede podium is.

Uiteindelijk, en eenieder zal dat beamen, moeten de problemen worden opgelost door diegene die dat het beste kan. Moeilijker gezegd, door het principe van mondiale subsidiariteit in te voeren leg je beleidsimplementatie op het relevante bestuurlijke niveau. Kortom, het stoplicht op de hoek wordt gemaakt door de gemeente, het asielprobleem moet door de Europese Unie worden aangepakt.

Nationale politieke partijen falen

Nationale partijen falen! De europarlementariërs die door de nationale partijen worden gestuurd om Europees beleid te maken verkeren nog steeds te veel in de invloedssfeer van de nationale partijen en dus worden ook zij beïnvloed door de electorale effecten voor de partij op nationaal niveau. Een uitvloeisel hiervan is dat beleid niet écht op Europees niveau wordt gemaakt. Dat beleid wordt op nationale podia voorgelegd en de verschillende soms goede ideeën kunnen slechts barstensvol compromissen worden goedgekeurd.

Wat moeten we nu met deze situatie? Op gemeenteniveau zijn gemeenteverkiezingen met gemeentepartijen. Op nationaal niveau zijn verkiezingen met nationale partijen. Waarom zijn er dan op Europees niveau geen échte Europese Partijen? Het is volgens de Europese Partij een logische stap om te komen tot echte Europese politieke partijen, en geen los samenhangende fracties en verbanden..

Weg met die sfeer van egoïsme en nationalisme

De afgelopen jaren is een sfeer ontstaan van egoïsme en nationalisme. Dit uit zich met name in de discussie over de nettobetalingen. Europa lijkt een kille kosten-batenanalyse. De doelstelling van vrede en welvaart in Europa lijkt compleet uit het oog verloren te zijn. Europa moet gebaseerd zijn op solidariteit. Daarbij hoort dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Nederland draagt nu te zware lasten in verhouding tot de schouders en moet in de toekomst een rechtvaardig deel van de lasten dragen. De Europese Partij wil deze discussie stoppen door het invoeren van een Europese belasting die bij de burger wordt geheven. De nationale belasting kan dan omlaag!

Naar een betrouwbaar en democratisch Europa

Wat is nu de volledige oplossing voor het democratische gat dat nu in Europa bestaat. Om Europa werkelijk democratisch te maken zijn drastische beslissingen nodig. De burger heeft recht op democratie en het zal nu toch snel moeten komen. Per slot van rekening is het democratisch gat al enkele tientallen jaren aanwezig.

De basis ligt bij de burger. De Europese burger moet weer vertrouwen krijgen in Europa en haar instellingen. Een gebrek aan vertrouwen kan ernstige consequenties hebben op alle aspecten van de samenleving. De economie voorop. Zonder vertrouwen kan de munteenheid niet zo sterk blijven als het nu is.

Een oplossing voor vertrouwen in Europa ligt in het daadwerkelijk vanuit een Europese visie aanpakken van beleid. Hierbij springt het buitenlands beleid direct in het oog. Als er geen gezamenlijke acties kunnen worden genomen en steeds maar weer over triviale zaken wordt gediscussieerd zal het vertrouwen zeker niet toenemen.

Toen bekend werd dat president Clinton aan het rommelen was met Lewinsky viel de waarde van de dollar. Dat is een economisch effect met een politieke oorzaak. Als binnen Europa wordt geruzied over het voorzitterschap van een of andere commissie (het is eenvoudig refereren aan bijvoorbeeld de ECB beslissing) kan de Euro plotsklaps in waarde verminderen. De effecten van politieke steekspelletjes op de economie mag niet langer worden onderschat. Op dit moment ligt deze bom nog steeds onder de Euro.

Hoe moet de burger vertrouwen krijgen in Europa? Allereerst moet de burger het gevoel krijgen dat er sprake is van inbreng op Europees beleidsniveau. Het gevoel bestaat dat veel beslissingen in achterkamertjes worden genomen, zonder afdoende inspraak door de burger. Waarom kunnen de nationale regeringen wel een gemeenschappelijke munt invoeren, maar kunnen ze al jaren de burger geen werkelijke invloed geven op Europese besluiten? Er moet dus een directe lijn komen tussen burger en beleidsmaker.

De burger moet weer vertrouwen krijgen in Europa en in het Europees Parlement. De Europese Partij hecht veel waarde aan de voorbeeldfunctie van bestuurders. Europarlementariërs kunnen hieraan bijdragen door hun declaraties en andere relevante financiële transacties te laten controleren door een onafhankelijke accountant. Daarnaast is meer openheid over eventuele nevenfuncties wenselijk. Verder is een fraudebestendig systeem waarin alleen de daadwerkelijk gemaakte onkosten worden vergoed noodzakelijk. Dit systeem moet niet gaan werken na 2005, maar nu!

Een democratisch totstandgekomen Europese regering is een uitgelezen mogelijkheid tot het scheppen van vertrouwen. Stelt u zich voor dat (bijvoorbeeld naar Nederlands model) een volksvertegenwoordiging wordt gekozen die uit haar midden een regering samenstellen. Dus niet meer een stel ambtenaren die door de staatshoofden en/ of regeringsleiders worden aangewezen. Nee, een regering waar je voor kiest! Daarnaast zou een direct gekozen Europese president garanderen dat in ieder geval naar buiten één gezicht wordt getoond!

Voor directe legitimatie van belangrijke beleidsbeslissingen op Europees niveau is een Europees referendum een goed middel. Bij voldoende steun zou voor echt cruciale beslissingen een dergelijke volksraadpleging mogelijk moeten zijn.

De tijd is nu rijp voor een Europees Handvest waarin de burgers en hun rechten centraal staan. Dit in tegenstelling tot de huidige verdragen die tussen regeringen zijn gesloten. In het handvest moet worden aangegeven wat het bestaansrecht van de Europese Unie is. De Europese Partij is van mening dat het Europees Handvest het recht van de burgers op een krachtige, effectieve en efficiënte overheid vastlegt.

Verdragen moeten worden vereenvoudigd. Het Europees Handvest moet de doelstellingen en beginselen van een democratische Unie garanderen. De verdeling van bevoegdheden en verantwoordelijkheden tussen regio, nationale staten en de Unie moet daarin duidelijk vastliggen.

Een belangrijk element van de procedure om de hierboven beschreven hervormingen van de Europese instellingen vorm te geven is de betrokkenheid van de burgers hierbij. Een publiek debat en een uitgebreide discussie met het maatschappelijk middenveld zijn hiervoor cruciaal. De Europese Verkiezingen in juni 1999 vormen een uitgelezen mogelijkheid om een publiek debat te voeren over de toekomst van Europa.

Minimale hervormingen

De hierboven beschreven visie op Europa kan waarschijnlijk pas op middellange termijn worden gerealiseerd. Voordat we echter verder gaan met de uitbreiding met andere Europese landen en de fysieke invoering van de Euro, moet aan een aantal minimumeisen worden voldaan. Als niet aan deze minimumeisen wordt voldaan is uitbreiding onverantwoord. Bovendien zorgt het voldoen aan deze minimumeisen, die zo snel mogelijk moeten worden uitgevoerd, dat realisatie van de boven beschreven visie op Europa dichterbij komt.

1. De medebeslissingsprocedure tussen Europees parlement en de Europese Raad moet voor alle beleidsterreinen gelden.
2. Effectievere besluitvorming door meerderheidsbeslissingen in de Raad.
3. Versterking van de uitvoerende bevoegdheden van de Commissie.
4. Cruciaal voor het garanderen van de fundamentele rechten van de burgers is het uitbreiden van de rol van het Europees Hof van Justitie. Het Hof moet de beschikking krijgen over meer middelen.
5. Versterking van de besluitvaardigheid en effectiviteit EU op het gebied van buitenlandse zaken, defensie, justitie en binnenlandse zaken door invoering van het principe waarbij de meerderheid van stemmen gelden.
6. Niet iedere lidstaat "krijgt" een Eurocommissaris. De meest capabele persoon zal worden ingezet, ongeacht nationaliteit. De voorzitter van de Europese Commissie krijgt grotere vrijheden om de Commissie samen te stellen.
7. De fracties in het Europees Parlement geven een kandidaat aan voor het voorzitterschap van de Europese Commissie. De Raad houdt hier rekening mee bij het benoemen van de voorzitter.

Als aan deze minimumeisen niet wordt voldaan roept de Europese Partij de Europese burgers, het Europees Parlement, de nationale parlementen en regeringen op tot het afdwingen van deze eisen. Daarnaast moet de EU de onderhandelingen over de uitbreiding opschorten als aan deze minimumeisen niet voor 2001 wordt voldaan. Europa moet eerst intern op orde zijn en klaar voor nieuwe lidstaten voordat toetreding aan de orde is.

Naar een groen, veilig en efficiënt Europa

Er is hoop! Europa hoeft niet te falen. Europa is een spannende historische samenwerking die tal van mogelijkheden biedt om de problemen voor de komende generaties op te lossen. Europa kan een belangrijke rol gaan spelen in de duurzame ontwikkeling van de aarde. Een groen Europa in een groene wereld.

Europa kan - als de politieke wil bestaat - een veilig Europa worden. Zowel voor de burgers op straat, als voor mensen in voormalig Joegoslavië.

Nu moet Europa efficiënter worden. Fraude, verspilling en vriendjespolitiek moeten keihard worden bestreden. Aan een verspillende en oneerlijke Europese Unie wil immers niemand bevoegdheden over dragen. De fraudebestrijdingsdienst en de Europese Rekenkamer moeten daarom worden versterkt.

Deze nieuwe rol kan en mag Europa echter alleen spelen als aan oude waarden van democratie en sociale zekerheid is voldaan. Zonder legitimiteit van Europa's burgers is Europa een geldverslindende machteloze reus die alleen leunt op bankiers en economen.

Wij moeten nu de vraag beantwoorden of we willen kiezen voor een groen, veilig en efficiënt Europa.

Drs. C. Nieuwenkamp is voorzitter van de Europese Partij.

How to make the emu successful?

Dr. Klaas Groenveld

Europe is on the eve of far-reaching economic and political change. In the spring of this year it was determined which countries of the European Union will in due time exchange their national currencies for the Euro. On the first of January 1999 the Euro was introduced, but for the time being the actual use of the Euro will mainly be limited to transactions of governments and banks. For citizens and most companies the national currencies will remain in use. However, because of the fixed, invariable exchange rates to the Euro, the national currencies are actually nothing but different shapes of the Euro. Therefore, in spite of the fact that, for the time being, nobody will be able to have Euro-coins or Euro-bank-notes in his wallet, all European citizens will in fact be paying with the Euro.

The substitution of the national currencies for the Euro will not become apparent until January 1st 2002. From that date, a period starts in which Euro coins and bank-notes will be introduced to gradually replace the national coins and bank-notes. During this period the national coins and bank-notes will keep their status as legal tender, so there will be a dual monetary system: two types of legal tender will coexist. There will

be two price tags on every item of merchandise, cashpoints will have to use two systems, and bookkeeping should be done in both currencies. So companies will have to make extra costs and citizens might be slightly confused. On the other hand, quite apart from the technical impossibility to change currencies overnight, it may prove to be an advantage to substitute the national currencies only gradually. People will have some time to get used to the new unit of account.

This period in which a dual monetary system exists, will last for a maximum of six months. On the 1st of July 2002 at the latest, the national coins and bank-notes will lose their status of legal currency. Coins and bank-notes in the old currencies can still be exchanged after that date, but money transactions can only be made in Euro.

The advantages of the introduction of the Euro within the Economic and Monetary Union are evident. Because of monetary unification, adjustments of the exchange rates within the Euro-zone will not be possible any longer, since national currencies within that Euro-zone will no longer exist. However, in the case of flexible exchange rates, or fixed, but adjustable pegs, contracts in the international economic arena will be concluded on the basis of uncertain calculations. As a result of changes in the exchange rates, there will be a difference between the expected and the realized balance of proceeds and costs. If these differences are considerable, then the flexibility of the exchange rates may possibly reduce the volume of trade. After all, major uncertainties lead to reluctance in concluding contracts. After the unification these uncertainties will be removed, which will have positive effects on trade and, consequently, on economic growth and employment in the Euro-zone.

Another advantage of the introduction of the Euro is that we get rid of transaction costs. The needless sacrifice of scarce production factors caused by the exchange of currencies is inefficient.

Finally, it must be mentioned that in the near future the Euro might serve as an international currency. The benefits for Europe would then be the same as the benefits that the United States have now, due to the fact that the dollar functions as an international currency. The reason for the Euro becoming an international currency lies in the size of the European Common Market, whereas the limited market of a member state makes it unlikely for the currency of that member state to become an international currency.

So much for the evident advantages of the Economic and Monetary Union. These advantages, if realized fully, can certainly result in an increase of the growth of the number of jobs in the European Union, if a number of conditions are fulfilled. In the remainder of this article I will try and identify these preconditions.

Despite the advantages of monetary unification, there is also a lot of scepticism regarding the desirability of introducing the Euro. Besides advantages, a lot of disadvantages have also been noted. However, in spite of this scepticism, earlier this year the politicians did not hesitate to take the next step towards the Monetary Union. It seems to me that it is nevertheless useful to pay ample attention to the disadvantages of the impending

monetary unification. The reason for this is that the reduction of the risks forms the condition for the success of the EMU. By analysing the disadvantages and risks we can get a clear picture of how to limit these risks.

Liberals strongly prefer the spontaneous order via the market mechanism to central coordination in economic decision-making. Liberal economists claim that the market, through price signals, generates the necessary information for making decisions. Behavioural adjustments based on these signals, as a rule, tend to lead to economic equilibrium. Without the possibility of price adjustments, disequilibria will increase. In case of increasing disequilibria, the extent of economic uncertainty will be such that it will strongly reduce economic growth. In a certain sense this is a paradox: constant and mostly unpredictable price changes create uncertainties, but the elimination of these changes leads to uncertainties with stronger reason.

This insight into the significance of the market mechanism for economic coordination is important if we want to answer the question whether the substitution of the different European currencies for one currency is desirable if we want to reduce uncertainty. More in particular this question deals with the elimination of uncertainty caused by adjustments of the exchange rates.

Naturally, exchange rates imply uncertainty and risk. In order to remove this uncertainty the decision has been taken to create the EMU with one European currency.

In the light of what has been said before, about the negative effects of eliminating price adjustments, one can wonder whether this type of uncertainty reduction is wise. For an exchange rate reflects the ratio of the purchasing power of the currencies in the two countries. This ratio must be considered to be a price, and this price must in principle be able to adjust to changes in supply and demand in order to restore an equilibrium. The possession of certain currencies implies a claim upon a certain amount of goods. This claim represents a value and can be traded for other currencies. The adjustment mechanism of exchange rates is expected to provide a tendency towards the equilibrium of supply and demand of the currencies.

In general, it can be said that an economic system becomes more stable if the system of markets is more comprehensive. Price rigidity in some markets can then be compensated by flexible prices in other markets. The more prices remain rigid, the longer the process of adjustment towards a general economic equilibrium will take. Due to the monetary unification, the European economic system will lose a number of currency markets that are important from a perspective of coordination. Other factors remaining equal, instability is likely to increase, unless the complete price rigidity in the currency market can be adequately compensated by price flexibility in the other markets within the system. The removal of the exchange rates mechanism will transfer the tensions (caused by changes in supply and demand) to adjustments in prices and quantities in the other markets, such as the domestic markets for commodities and services and the labour markets. Therefore, the elimination of the different national currencies does not necessarily cause insurmountable problems, if

domestic goods and labour markets function flexibly. However, it can be established that this flexibility hardly exists in Europe.

The characteristics of European continental economies correspond to the so-called Rhineland model. The term 'Rhineland' emanates from the former director of the French Planning Agency, Michel Albert. In his book *Capitalism Contra Capitalism* Albert distinguishes between two types of capitalism. On the one hand there is the Anglo-Saxon model (characterizing amongst others the United States with its unchecked market mechanisms), on the other hand the Rhineland model (for example Germany and the Benelux). In the Rhineland model, that contrasts sharply with the American variant of capitalism, the market mechanism is checked by the arrangements of the welfare state. In the welfare state legislation limits the price adjustments in the markets in order to reduce uncertainty. Policies in the welfare state are aimed at guaranteeing prices so that a fair distribution of income can be ensured. Markets, therefore, do not function optimally because the risks inherent in economic dynamics are diminished. The speed of adjustment is low due to lengthy wage negotiations, social security laws and labour regulations. Seen in this light, the necessary condition for limiting the negative effects of the monetary union has not been met. This observation deserves some explanation.

If we compare the economy of the United States, with its monetary unification, with the economy of the European Union, we find two characteristic differences.

1. In the United States the functioning of the markets, in particular the labour market, is far less regulated than the functioning of markets in the European Union. Diverging developments within the United States can be dealt with relatively easily by changes in the relative prices, including the relative price of labour. In Europe this happens only to a small extent. The disequilibria in case of diverging developments will then have to be balanced by adjustments in the exchange rates.

2. In Europe the mobility of production factors, especially of labour, is very limited, indeed. The mobility of labour is much higher in the United States. This of course is largely due to the fact that Europe is not seen by its citizens as a homogeneous cultural entity. This means that if price and wage adjustments are not sufficient to lead to equilibria, labour in the United States will migrate so that an equilibrium can nevertheless be achieved. Such a recovery of an equilibrium is far less likely to occur in Europe, as the mobility of labour across national borders is very low. For this reason also, exchange rate adjustments will then have to contribute to a recovery of the equilibrium.

Since the functioning of the market mechanism in the European Rhineland is hampered by the arrangements of the welfare state and since the mobility of labour is very low, there is a great risk that disequilibria become permanent. Unemployment and stagnation in some parts of Europe will coincide with a shortage of labour supply in other parts of Europe. In such a scenario, exchange rate adjustments will then have to ensure a new equilibrium. Because of the EMU, however, this has been made impossible.

The absence of the mechanism of exchange rate adjustments is, however, not that much of a problem if the countries that participate in the EMU have similar economic structures. The likelihood of diverging developments would then be greatly reduced. An area that is homogeneous in an economic sense is called an optimal currency area. If one was to decide upon a monetary union in such an area, the chance of disequilibria of the kind I just mentioned would be small. Based on empirical research, however, it is not plausible to assume that the Europe of 'the eleven' is such an optimal currency area. The chance of so-called asymmetric shocks, caused by a lack of similarity between the economic developments in the different countries, looms large.

If one can not use exchange rate mechanisms in these circumstances in order to recover an equilibrium, this recovery will have to result from price adjustments in the markets for goods and labour. This implies, however, that a number of institutions that obstruct the functioning of the markets will have to disappear. Now an important condition for the success of the EMU has been identified. The loss of currency markets must be compensated by an improvement of the functioning of other markets. Here we are faced with a fundamental dilemma. The arrangements of the welfare state have to be trimmed in order to create the possibility of the desired growth of employment. If one is not prepared to trim the welfare state, however, we will be facing great risks that might turn the growth of employment into a decrease in the number of jobs in Europe.

Another objection to the introduction of the Euro concerns the lack of stability of the new currency. In order to minimize the risks regarding the stability of the Euro, the so-called convergence criteria have been formulated. As you will know, these criteria served as the touchstone in deciding if member states could or could not join the EMU. These criteria focussed, amongst others, on the budget policy behaviour of the government (the budget deficit and the size of government debts).

For the stability of the Euro, it is of the utmost importance that the monetary discipline that has been imposed by the convergence criteria, will also be maintained by the governments after the realization of the EMU. To guarantee this discipline a stability pact has been signed in Dublin in 1997. The governments committed themselves to keep their budgets under control. Member states are obliged to strive in the medium term for a situation in which the budget is either practically balanced or shows a surplus. In case of economic decline there is some room for increasing the deficit, but it should not exceed the reference value of 3 percent of the Gross Domestic Product.

Should the budget deficit exceed the 3 percent mark anyway, a system of sanctions will in principle be put in operation. At first, recommendations will be directed at the member state in question, in order to reduce the deficit within one year. If the reduction of the deficit were to be insufficient, the member state is obliged to transfer a compulsory deposit which bears no interest. Enforcement of these stability pact rules is of great importance to the stability of the Euro. Stability in turn is important for keeping the interest rates on the European capital markets low. After all, high interest rates put the breaks on investments and, as a consequence, on economic activity and growth of employment.

The stability of the Euro should further be ensured by a monetary policy of the European Central Bank aimed at fighting inflation; aimed, in other words at stabilizing the internal value of the Euro. Strong policies of the ECB are conditional on an independent position of the bank. In a world of markets that function perfectly, the internal value of a currency is stabilized by adjusting the growth of the money supply to the growth of real production. This rule of growth of the supply of money can be applied mechanically, without political interference. Monetary policies would then have a non-political character and in those circumstances it goes without saying that one could argue in favour of an independent central bank in charge of executing those policies. Even the absence of democratic control would then be of no concern, since the monetary authority would have no real freedom of policy.

Earlier I have argued that markets in the Rhineland function far from perfectly. As I mentioned, in the Rhineland institutions operate in such a way that the introduction of the Euro may, at the same time, lead to surpluses and shortages on the labour markets in the different regions within the Euro-zone. Politicians would then be very tempted to use monetary instruments for fighting unemployment at the expense of fighting inflation. Only a completely independent ECB can prevent this sacrifice of anti-inflation policies for other political goals.

However, the independence of the ECB is questionable. As is well known, every now and then, especially the French explicitly insist on creating the possibility of political control on the monetary policies. The French have expressed their wish for the creation of an institution that will politically test the policies of the ECB. Such a political involvement in monetary policies does nothing to contribute to the stability of the Euro. On the contrary!

Let me outline the conclusions I have drawn during the course of this article. If the EMU is to be a success, then:

1. The functioning of the markets in the Euro-zone will have to improve. This is necessary in order to compensate for the loss of the possibility to create equilibria through exchange rate adjustments;
2. The institutions that are responsible for the differences between the economic order of the United States and the economic order of the European Rhineland must be revised in order to bring about the necessary, flexible functioning of the market mechanism. In general, this will mean a trimming of the welfare state. The reconstruction of the welfare state and its arrangements does not, however, have to be so extensive that we will have the same, almost unbridled functioning of the market mechanism as the Americans have;
3. Member states within the Euro-zone must conform to the budget discipline as was agreed upon in the stability pact;
4. Politicians must respect the independence of the ECB.

If these conditions are fulfilled, the EMU can become a success and the present unemployment can be pushed back. If, however, these conditions are not fulfilled, it remains questionable whether the step towards monetary unification is a wise one.

Dr. Klaas Groenveld is directeur van de Teldersstichting.

De afgelopen vijf jaar LEF

Nicole Maes

Een groot aantal discussies die de afgelopen vijf jaar in LEF zijn gevoerd, zijn ook binnen de JOVD gevoerd. En omdat dit de lustrum-LEF is, wordt het tijd ook eens terug te kijken op de opvattingen van verschillende prominente JOVD-ers in de afgelopen jaren. Een selectie dus uit verschillende discussies en verschillende opvattingen uit de afgelopen vijf jaar.

We beginnen bij het begin, het liberalisme. Zoals alle jaren is er ook de afgelopen vijf jaar druk gediscussieerd over het liberalisme in het algemeen, de verschillende beginselen van het liberalisme en de waarde van die beginselen. Tijd dus om in mei 1995 een LEF uit te geven die in zijn geheel over het liberalisme gaat. Chris Jetten - op dat moment voorzitter van de commissie BiZaJus, een half jaar later de eerste politiek secretaris nieuwe stijl in het Hoofdbestuur van de JOVD - zegt in die LEF het volgende over liberalisme:

Het zou in het geheel niet slecht zijn voor de Nederlandse politiek als aan de vervlakking een einde zou komen en deze beweging vervangen zou worden door een polarisering. De partijen moeten weer meer de uitersten van de links-rechts schaal gaan opzoeken.

In het vervolg van het artikel schetst Jetten een liberale maatschappij, waarin zowel vrijheid als verantwoordelijkheid van burgers belangrijke waarden zijn. Om zo te komen tot de slotconclusie van het artikel:

De voornaamste taak van de overheid is om mensen bewust te maken van de aard en de omvang van de keuzes die ze moeten maken. Voor sommige zaken, als de gevaren die aan roken verbonden zijn is die bewustmaking gemakkelijk te realiseren. Voor andere zaken, zoals de noodzaak van het volgen van een goede opleiding, de risico's van onverzekerd rondlopen, de gevolgen van het krijgen van kinderen en de problemen rondom een euthanasieaanvraag zijn grotere inspanningen nodig. Met name hier ligt de uitdaging voor het liberalisme, want het is gemakkelijk om verantwoordelijkheden van de overheid naar de burger over te hevelen. Veel moeilijker is het de burger deze verantwoordelijkheden goed te laten dragen.

In dezelfde LEF geeft Christon Kolk - later voorzitter van het Politiek Secretariaat van de JOVD - zijn mening over het liberalisme:

Ik denk dat liberalen de taak hebben om problemen in de samenleving te her- en onderkennen. Daarnaast dienen liberalen de door burgers aangedragen problemen

te analyseren, zodat een werkbare oplossing geformuleerd kan worden. Die oplossing moet echter wel zoveel mogelijk gebaseerd zijn op de liberale beginselen. Daarbij moet vooral belang worden gehecht aan de uiterst consistente basisbegrippen van het liberalisme: vrijheid, verantwoordelijkheid en verdraagzaamheid. [...] Een frisse, heldere, liberale en vooral ook duidelijke aanpak is gewenst bij problemen als werkloosheid, milieu, sociale zekerheid en minderhedenbeleid.

In november 1995 besteedt het JOVD congres aandacht aan het thema criminaliteit. Een van de behandelde thema's is jeugdcriminaliteit. Ciska Scheidel - in 1995 nog voorzitter van de deelcommissie jeugdcriminaliteit en vanaf maart 1996 voorzitter van de JOVD - zegt in de LEF van december 1996 met als thema jongeren en jongerenbeleid het volgende over jeugdcriminaliteit:

Een veelgehoorde diagnose met betrekking tot jeugdcriminaliteit is dat de samenleving anoniemer wordt, dat beide ouders werken zodat er niemand thuis is om op de kinderen te letten en dat normen en waarden niet meer worden nageleefd. Kortom, gesteld wordt dat er een verschraling van de samenleving is. Ik vind dat je voorzichtig moet zijn met die diagnose. Omdat bepaalde normen en waarden niet meer worden nageleefd, kun je nog niet spreken van een algeheel normverval. Je moet jonge ouders goed begeleiden en uitleggen waarom iets niet mag en je moet ook sneller straffen opleggen. Ik ben een groot voorstander van alternatieve straffen, omdat hierbij mensen zien waarom ze gestraft worden en de praktijk uitwijst dat er minder gevallen van recidive zijn.

In maart 1996 staan tijdens het congres twee discussies centraal. Namelijk een discussie over Europa - het congressthema - en een discussie over mediabeleid. Het thema van LEF van juli 1996 sluit nauw aan bij het congresonderwerp van maart 1996, namelijk de Intergouvernementele conferentie van 1996 in Turijn. In deze LEF zegt Delphine Pronk - ten tijde van het uitkomen van de betreffende LEF internationaal secretaris van de JOVD - het volgende:

De Europese Unie bestaat uit 15 verschillende landen, met 15 verschillende culturen en 15 verschillende achtergronden. We kunnen het zelfs nog sterker stellen en verder doorvoeren: in al die 15 landen zijn er verschillende sub-culturen, groeperingen en partijen met elk hun eigen opvattingen. Het is dus ook niet zo vreemd dat de Europese Unie kampt met problemen die eigen zijn aan zovele organisaties. De enige gemeenschappelijke beginfactor is de wil tot samenwerking.

In het vervolg van het artikel schetst Delphine Pronk de toekomst van de Europese Unie en de problemen die in de toekomst mogelijk zullen ontstaan. Zij zegt daarover het volgende:

Een van de belangrijkste problemen die in de loop van de tijd is ontstaan, is de kloof tussen de Europese Unie zelf en haar burgers. Er is een duidelijke tweedeling ontstaan tussen Brussel - de mensen die actief betrokken zijn bij de Europese Unie - en de gewone Euro-burger. Het overbruggen van deze tweedeling zal mijns inziens

voor de vertegenwoordigers van die gewone Euro-burger de uitdaging voor de 21e eeuw worden.

Zoals gezegd was ook mediabeleid een onderwerp van discussie tijdens het maartcongres van 1996. Pas in april 1997 besteedt LEF hier uitgebreid aandacht aan in de LEF met als thema Pers, Publiek en Politiek. Inmiddels had het gebruik van Internet onder andere binnen de JOVD een grote vlucht genomen. In het artikel dat Cedric Stalpers - jarenlang redacteur en enkele jaren ook hoofdredacteur van LEF - in deze LEF schreef is dan ook ruim aandacht geschonken aan Internet. Stalpers schetst in het artikel een persmodel dat een combinatie is tussen de democratisch-participerende aspecten van Internet en een sociaal-verantwoordelijk mediamodel, dat in staat is de nadelen van Internet weg te nemen. Zoals daar bijvoorbeeld zijn fascistische uitlatingen en onjuiste informatie. Stalpers zegt daar in LEF het volgende over:

Het - in mijn ogen - ideale persmodel is een combinatie van het sociaal-verantwoordelijke model met het democratisch-participerende: er is ruimte voor iedere mening (de ontvanger wordt tevens zender), mits deze voldoet aan bepaalde eisen. Meninge n mogen niet kwetsend zijn voor bepaalde groeperingen en mogen niet gestoeld zijn op onjuistheden.

In november 1996 stond tijdens het congres het thema werkgelegenheid centraal. De commissie die het congres thema voorbereidde, koos voor een vrij unieke aanpak van het probleem van de werkgelegenheid door de nadruk te leggen op het stimuleren van ondernemerschap. Cees Quirijs - voorzitter van de congrescommissie schreef in LEF van oktober 1996 met als thema Werkgelegenheid en flexibilisering een artikel waarin hij de nadruk legt op de sociaal-culturele aspecten van het ondernemerschap.

Alhoewel het belangrijk is om de omstandigheden rondom het ondernemen te verbeteren, is het minstens zo belangrijk om aandacht te schenken aan een aantal sociaal-culturele aspecten rondom ondernemerschap. Maatschappelijke opinies ten aanzien van het faillissement, risico, ondernemerschap en de relatie werknemer - werkgever dienen te veranderen. Alhoewel weinig concrete maatregelen kunnen worden genomen tegen deze zienswijzen, is een mentaliteitsverandering noodzakelijk om een substantieel gedeelte van de bevolking aan het ondernemen te krijgen. Een fundamenteel andere houding t.o.v. het ondernemerschap in het algemeen gepaard met gunstigere omstandigheden zullen naar mijn idee zeker leiden tot meer werk en meer welvaart. Daar ging het tenslotte om.

In 1997 is het tijd voor een nieuwe visie op ruimtelijke ordening, waarover in de LEF, ter voorbereiding op een JOVD-congres met dit thema, gediscussieerd werd. Een van de onderwerpen die aan de orde komt is de mobiliteit in Nederland en de plaats van het openbaar vervoer. Dirk Pol - ooit voorzitter van de commissie Milieu, Verkeer en Vervoer en op het moment van schrijven hoofdredacteur Driemaster - schreef erover:

Nederland moet zich opmaken voor de eenentwintigste eeuw. Wij moeten nu een lange termijn visie gaan ontwikkelen. Een HSL en een goederenspoorlijn als de

Betuwelijn zijn op het moment dat wij deze in gebruik gaan nemen al aan het verouderen. De HST (Hoge Snelheids Trein) kan in Nederland ook best over bestaand spoor. Leg in plaats daarvan een magneettrein aan naar het Ruhrgebied. Met de technieken van de magneettrein kan het achterland van Schiphol pas echt groeien. [...] De aanvangskosten van de magneetlijn zijn, in vergelijking met traditioneel spoor, op dit moment hoger. Maar de minimale overlast, de snelheid en het relatief geringe verbruik en de technologische voorsprong die de magneettrein ons land kan bezorgen, wegen daar ruimschoots tegenop.

Later in het artikel bekijkt Pol de nationale visie op het gebied van de ruimtelijke ordening en moet daarbij - tot zijn spijt - concluderen dat in Nederland het openbaar vervoer geen alternatief is voor de auto.

Niet alleen op internationaal niveau is ons beleid niet innovatief, ook op nationaal niveau blijkt er geen duidelijke visie te zijn. Vanuit het liberalisme is keuzevrijheid een groot goed. Maar dan moet wel sprake zijn van een keuze. Op dit moment kan er op het punt van het Openbaar Vervoer versus de auto geen sprake zijn van een reële keuze.

Tot slot wordt in november 1998 in LEF aandacht besteed aan de multiculturele samenleving. Een onderwerp dat niet alleen binnen de JOVD, maar binnen de hele Nederlandse politiek de afgelopen jaren een zeer belangrijk onderdeel is geweest van het politieke debat. Aangezwengeld door voormalig fractievoorzitter van de VVD Frits Bolkestein. Voortgezet ook nadat parlementariër Bolkestein de nationale politiek had verlaten. Jeroen de Veth - politiek secretaris van de JOVD - zegt over het onderwerp het volgende:

Het kan mijns inziens niet zo zijn, dat kinderen bepaalde ontplooiingsmogelijkheden (scholing) of toekomstige persoonlijke vrijheden (seksueel genot) omwille van de groepsnorm ontnomen worden. Er moet voor individuen vrije toe- en uittreding tot en van de groep zijn. Bij volwassenen is hiervan vaak sprake, bij kinderen nooit echter. Daarom is het belangrijk, dat een overheid en het onderwijs erop toezien, dat kinderen niet ten prooi vallen aan allerlei groepsnormen en - waarden en uitingen daarvan, die wettelijk en gezien de individuele vrijheid en ontplooiing niet door de beugel kunnen. Natuurlijk mogen ouders naar eigen inzicht en met een levensbeschouwing opvoeden, graag zelfs. Een individu heeft om zichzelf te worden een bepaalde nurture nodig. Dat maakt het uniek.

Tot zover een beknopt overzicht van vijf jaar LEF.

samenstelling:

Nicole Maes, hoofdredacteur Liberté Egalité Fraternité.

Kunst en overheidsbeleid

Nicole Maes

Liberalen hebben al vaak gediscussieerd over het nut van kunst, over het subsidiëren van kunst en over de mate waarin de overheid zich met kunst bezig zou moeten houden. Zo ook de JOVD in de afgelopen vijf jaar. De discussie over kunstbeleid was er een die tijdens de bespreking van het Politiek Kernpunten Programma tijdens het novembercongres van 1997 veel stof deed opwaaien. Vandaar nog maar eens een uiteenzetting over kunstbeleid van de overheid gestoeld op liberale beginselen.

Vanuit de klassieke liberale beginselen zijn deze vraagstukken vrij eenvoudig op te lossen. Wie kunst wil maken, moet dat vooral doen, maar de samenleving mag het geen geld kosten. Het is - kort gezegd - de verantwoordelijkheid van de kunstenaar te bepalen of hij of zij naar eigen goeddunken van zijn kunst kan leven. Maar zoals er verschillende liberalen zijn, namelijk klassiek liberalen en ontplooiingsliberalen, zijn er ook verschillende opvattingen over kunst. Er zijn dus ook liberalen die de opvatting aanhangen, dat kunst in het algemeen belang is en de samenleving dus wel geld mag kosten. Om enige structuur aan te brengen in deze verhandeling, gaan we eerst bekeken wat kunst nu precies is om vervolgens concreet te kijken naar het overheidsbeleid op het gebied van kunst. Tot slot komen we terug op kunst, overheidsbeleid en het liberalisme.

In een verhandeling over kunst en overheidsbeleid is een definitie van het begrip kunst misschien nog wel het meest ingewikkeld. Volgens het woordenboek* is kunst te definiëren als *werken van schoonheid*. Het scheppen van zulke werken is het scheppen van schone kunsten. Voorbeelden van dergelijke kunsten zijn bouwkunst, dichtkunst en beeldende kunst. Nergens staat echter waar - wat de schone kunsten betreft - de grens ligt. Is film kunst of is het geen kunst, wie bepaalt eigenlijk of iets kunst is en kan moderne kunst eigenlijk wel tot de schone kunsten gerekend worden? Allemaal vragen waar niet één-twee-drie een antwoord op te verzinnen is en waar verschillende mensen ook steeds verschillende antwoorden op zullen geven. Om de discussie en de verhandeling enigszins helder te houden, wil ik u mijn definitie van kunst voorleggen. Niet ter discussie, maar ter verduidelijking. Kunst is - en dat is ook de definitie die in de artikel gehanteerd wordt - een werk dat door de maker ervan als kunst wordt gewaardeerd. Er is een aantal redenen om de definitie van kunst als zodanig te geven. In de eerste plaats heeft de maker van een bepaald werk waarschijnlijk een bepaald doel voor ogen. Iemand kan een functioneel voorwerp zoals een stoel willen maken, iemand kan tekenen of schilderen, maar met het gemaakte verder niets voor ogen hebben én iemand kan iets maken, dat bedoeld is als kunstwerk, terwijl het in de ogen van anderen - misschien leken - een zeer eenvoudig object is. Het kan eenvoudigweg niet zo zijn, dat een ander dan de maker iets bestempelt als een kunstwerk. Het is de kunstenaar die vantevoren vaststelt waarom hij iets maakt. Alleen hij kan dan ook bepalen of iets kunst is of niet en of het gelukt is of niet. Een andere reden om kunst te definiëren als een werk dat de maker ervan als kunst waardeert, is om enigszins het kaf van het koren te scheiden. Wanneer bijvoorbeeld de definitie uit het woordenboek

gehanteerd zou worden, zou elk mooi voorwerp kunst zijn. Deze definitie is echter veel te ruim. Een ander criterium, namelijk of kunst door iemand - bijvoorbeeld een museumdirecteur - als zodanig wordt gewaardeerd, is juist een definitie die veel te eng is. In dat geval zou Vincent van Gogh tijdens zijn leven geen kunst hebben gemaakt noch kunstenaar zijn geweest, terwijl hij zichzelf wel degelijk zo zag. Al met al is de gekozen definitie de best mogelijke definitie, maar zeker niet sluitend. Ook met de gebruikte definitie blijven sommige vragen onbeantwoord. Bijvoorbeeld de vraag naar de rol van de overheid met betrekking tot kunst.

Zoals in de inleiding is gezegd, zijn er over kunst en overheidsbeleid even zoveel opvattingen als over kunst in het algemeen. Globaal zijn er echter twee belangrijke, vrij eenvoudige stromingen te onderscheiden, namelijk het mag de samenleving geld kosten of niet. De opvatting van de staatssecretaris is globaal dat kunst geld mag kosten. Indien er een markt voor is, dient het aan de markt te worden overgelaten en moet de overheid geleidelijk aan terugtreden. Deze opvatting heeft twee belangrijke nadelen in zich. In de eerste plaats wordt met deze opvatting met twee maten gemeten. Enerzijds wordt de opvatting van de markt belangrijk gevonden en worden er ook consequenties aan verbonden, namelijk het al dan niet stopzetten van de subsidie. Anderzijds wordt de waardering van het publiek niet meegenomen in de overweging een kunstenaar, een instelling of kunst an sich te subsidiëren. Als de markt het namelijk niet waardeert en de staatssecretaris of aan hem verwante organisaties wel, dan krijgt een bepaalde kunstuiting toch subsidie. Dat brengt mij bij het tweede nadeel, namelijk dat de criteria minimaal arbitrair te noemen zijn en dat de staatssecretaris daarmee zelf grote invloed heeft op het bepalen van wat wel en wat niet kunst genoemd kan en mag worden. Deze nadelen worden overigens niet ondervangen met de definitie die ik in dit artikel aandraag. De problemen worden er wellicht juist groter van, maar mijns inziens wel minder arbitrair. Een sprekend voorbeeld is de aankoop van Victory Boogie Woogie door de Nederlandse overheid. Hier heeft het kabinet bepaald, dat het de moeite waard is 80 miljoen uit te geven aan een schilderij (het is niet eens af), terwijl daarmee een groot aantal andere werken van beeldende kunstenaars niet gekocht kon worden. Deze aankoop is - in lijn met het algehele beleid ten aanzien van kunst en cultuur - zeer arbitrair.

De opvatting van het kabinet met betrekking tot kunst en cultuur is vooral een heel praktische. Als we dus kijken naar het liberalisme, denk ik dat de opvatting van het kabinet daar dan ook heel moeilijk een plaats in kan vinden. Liberaal gezien is er immers een zeer beperkt aantal oplossingen: we subsidiëren alles dat als kunst gedefinieerd kan worden óf we subsidiëren niets. Persoonlijk vind ik de meest liberale opvatting te kiezen voor de voorkeur van de markt en dus niets te subsidiëren. Joop van den Ende laat met zijn musicals en toneelproducties zien, dat het kan. Ik denk echter dat het te gemakkelijk is alles aan de markt over te laten. Dat is een ontwikkeling die mijns inziens niet wenselijk is voor het cultureel erfgoed van ons land.

Bronnen:

Kramers' Nederlands Woordenboek

Pantser of ruggengraat: Uitgangspunten voor cultuurbeleid, 1995

Nicole Maes is hoofdredacteur van Liberté Egalité Fraternité.

Enquête naar jongeren en vrijetijdsbehoeften

Hoeveel kansen geven we de toekomst?

Cedric P. Stalpers

Momenteel berichten de kranten veel en vaak over problemen die de politie heeft met groepen Marokkaanse jongeren en geweld dat door jongeren veroorzaakt wordt in bepaalde binnensteden. Veel minder aandacht is er voor de vraag wat jongeren zelf willen en of er voor hen wel genoeg te doen is. Terwijl bleek uit de enquête die in dit artikel beschreven wordt, dat er enkele relaties zijn tussen veiligheid en mogelijkheden m.b.t. vrijetijdsbestedingen. Zijn er wel genoeg voorzieningen voor hen om hun vrije tijd op een goede manier te besteden als tegenwicht aan de prikkels om rottigheid uit te halen? Zijn er wel genoeg plekken waar jongeren op een positieve manier beïnvloed worden en is er voor hen wel genoeg plek om spanning af te blazen? Doemdenken overheerst in de discussie over jongeren, maar ik heb nog niemand zich horen afvragen hoeveel kansen en mogelijkheden we aan jongeren - de toekomst van dit land - bieden.

Om te achterhalen wat jongeren in hun vrije tijd willen en op welke punten politiek en jongerenwerk hierop kunnen inspelen, heeft JOVD Hart van Brabant in samenwerking met Stedelijk Jongerenwerk Attak een enquête onder 300 jongeren gehouden. De centrale vraag van deze enquête is: Zijn jongeren tevreden over de mogelijkheden tot vrijetijdsbesteding in Tilburg?

I RESULTATEN

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de volgende vragen: Hoe tevreden zijn zij over het aanbod en de betaalbaarheid van het sport-, muziek en uitgaansaanbod? Hoeveel jongeren zijn wel eens geweigerd en waarom? Hoe veilig vinden zij school en uitgaan? Hebben zij voldoende informatie over wonen, werk, sociale voorzieningen en belastingen? Hoe tolerant zijn jongeren zelf en worden zij zelf op een tolerante manier benaderd?

Tabel 1 Waar gaan jongeren uit (aantal=300, getallen zijn percentages).

	Vaak	Soms	Nooit
Bioscoop	12	68	20
Buurthuis	10	11	79
Café	34	41	25
Coffeeshop	12	16	72
Concerten	11	45	44
Disco	30	40	30
Jongeren centrum	11	20	69
Theater	2	20	78
Anders	12	4	84

Zowel buurthuizen als jongerencentra bleken bij een groot aantal jongeren een imago-probleem te hebben. Voor buurthuizen gold 'onbekend maakt onbemind': veel jongeren wisten niet of er een in hun wijk was, wat het buurthuis voor activiteiten aanbood en of het wel op hun behoeften aansloot. Tevens dachten velen dat het uitsluitend aan kinderen en ouderen activiteiten aanbood en dus niet voor hun leeftijdsgroep interessant was. Ook voor jongerencentra was onbekendheid een factor die verhinderde dat jongeren naar een dergelijke locatie gingen. Voorts speelde het idee dat er 'tuig' zou komen en hadden enkelen geen juist beeld van een jongerencentrum: zij meenden hiervoor te oud te zijn, terwijl zij qua leeftijd precies in de doelgroep vielen, en gaven aan bepaalde vrijetijdsactiviteiten te missen die door het (door hen onbezochte) jongerencentrum wél georganiseerd werden.

In de vragenlijst stonden verschillende stellingen over uitgaan, sporten, informatiebehoeften, veiligheid en tolerantie. Deze zullen hieronder gepresenteerd worden.

Tabel 2. Oordelen van jongeren over uitgaan, sporten en muziekvoorstellingen in Tilburg (aantal=300, getallen zijn percentages).

	mee oneens	neutraal	mee eens
De binnenstad is goed bereikbaar per fiets.	5	14	81
Het aanbod aan muziekconcerten is goed.	19	37	44
De binnenstad is goed bereikbaar per ov.	12	27	61
Ik vind dat er genoeg sportvoorzieningen zijn.	9	33	62
Sporten in Tilburg is betaalbaar.	17	43	40
Ik kan mijn fiets goed stallen in de binnenstad.	13	17	60
Ik vind uitgaan in Tilburg betaalbaar.	19	31	50
Ik kan mijn vrije tijd in Tilburg goed besteden.	17	25	57

Over vervoer zijn jongeren tevreden. Er is een groep van één op de vijf jongeren die minder tevreden is over de betaalbaarheid van en het aanbod aan vrijetijdsbestedingen zoals sporten en uitgaan. Deze groep heeft dan ook moeite haar vrije tijd op een goede manier in te vullen. Op deze doelgroep komen we later terug. Er blijkt een sterke samenhang te zijn tussen de oordelen over het aantal én de betaalbaarheid van sportvoorzieningen.

Weigeren lijkt de afgelopen jaren te zijn gestegen: in 1996 en 1997 bleek dat een groep van rond de dertig procent wel eens geweigerd werd bij discotheken, bij deze enquête lag het cijfer op achtenveertig procent. De voornaamste redenen voor het weigeren waren kleding of uiterlijk (50%), huidskleur (13%), leeftijd (18%), onbekend (9%) en andere redenen (10%). Dit vraagstuk is met name belangrijk, omdat weigeren een sterke invloed heeft op de sfeer in een binnenstad. Krijgen jongeren vaak te horen 'jij hoort hier niet thuis' en 'jij mag hier niet binnen', dan leidt de sfeer van een binnenstad daaronder, met alle risico's voor de veiligheid van dien.

Tabel 3 Informatiebehoeften van jongeren (aantal=300, getallen zijn percentages).

	mee oneens	neutraal	mee eens
Ik weet voor welke vragen ik bij Attak terecht kan.	40	28	32
Ik weet waar ik moet zijn voor info over belastingen.	17	25	58
Ik weet waar ik terecht kan voor rechtsbijstand.	18	30	52
Als ik hulp nodig heb voor school of studie weet ik waar ik terecht kan.	6	18	76
Ik weet waar ik terecht kan voor info over sociale voorzieningen.	15	26	59
Als ik problemen heb op mijn werk weet ik waar ik terecht kan.	10	27	63
Als ik informatie nodig heb over wonen weet ik waar ik terecht kan.	21	25	54

Het stedelijk jongerenwerk Attak blijkt een grote groep jongeren onbekend te zijn. Eén op de vijf jongeren weet niet waar hij/zij terecht kan voor informatie over rechtsbijstand, wonen en belastingen. De informatiebehoeften blijken onderling sterk samen te hangen.

Tabel 4 Oordelen van jongeren over veiligheid en politie (aantal=300, getallen zijn percentages).

	mee oneens	neutraal	mee eens
Ik vind het centrum van Tilburg veilig.	34	39	27
Ik voel me veilig tijdens het uitgaan.	27	35	38
Ik voel me veilig op werk/school.	6	17	77
Ik voel me veilig in mijn wijk.	13	24	63
Ik vind dat er voldoende politie op straat is.	29	32	39
De politie treedt goed op.	49	35	16
Als ik aangifte doe doet de politie er echt iets mee.	48	41	11

Ongeveer de helft van de jongeren heeft geen vertrouwen in de politie. Dit oordeel hangt slechts *gedeeltelijk* samen met het behandelen van aangiften: er zijn dus meer redenen dan het mogelijk slecht afwerken van aangiften voor het geringe vertrouwen dat de politie geniet. De eigen wijk en school/werkplek worden als relatief veilig beoordeeld, terwijl het stadshart als minder veilig gezien wordt. Ook hiervoor geldt dat veiligheidsoordelen slechts zwak samenhangen met oordelen over het aantal en de kwaliteit van politie-agenten.

Tabel 5 Oordelen van jongeren over tolerantie en discriminatie (aantal=300, getallen zijn percentages).

	mee oneens	neutraal	mee eens
Ik word op de meeste plekken geaccepteerd zoals ik ben.	11	13	76
Ik word zelf vaak gediscrimineerd.	65	25	10
Ik word vaak in een hokje gestopt.	64	19	17
Ik word vaak gepest op school/werk.	81	14	5
Ik vind het goed als er een asielzoekerscentrum in de stad komt.	25	41	34
Ik vind het goed als er een azc in mijn wijk komt.	32	38	30

De cijfers over discriminatie en pesten geven aan dat een vrij kleine groep hier door getroffen wordt. Meer dan één op de drie jongeren toont zich tolerant jegens asielzoekers, al heeft een niet veel kleinere groep minder verdraagzame gevoelens.

Er is een serie vragen gesteld over het missen van mogelijkheden om tot vrijetijdsbesteding. Hieruit bleek dat meer dan één op de drie jongeren mogelijkheden om zijn vrije tijd in te vullen mist. Wat *uitgaan* betreft worden vooral betaalbaarheid, smalheid van het muziekaanbod en weigeren als drempels genoemd. *Sporten* blijkt eveneens duur te zijn en ook goedkopere sportmogelijkheden, zoals een trapveldje, bleken in de stad schaars te zijn.

'Rondhangende' jongeren en vrije tijd

Er is een groep van circa twintig procent die zegt haar vrije tijd niet goed te kunnen doorbrengen. Deze groep is relatief laag opgeleid en brengt een deel van haar tijd door in buurthuizen en coffeeshops en zoekt elkaar (vaker dan andere jongeren) op straat op. Problemen die zij ondervinden betreffen het (ondiepe of smalle) uitgaans-, muziek- en sportaanbod en de prijzen ervan. Zo geven zij aan vooral de muziekgenres hardcore, R&B en reggae te missen in het uitgaansaanbod, en veel minder behoefte te hebben aan top 40 muziek. Voorts worden zij gekenmerkt door een zeer laag vertrouwen in de politie en een geringe bezoekfrequentie aan uitgaansgelegenheden zoals bioscopen, discotheken en cafés. Deze jongeren zijn minder tolerant dan anderen, en worden zelf ook vaker geconfronteerd met intolerantie, bijvoorbeeld in de vorm van het geweigerd worden bij disco's.

II SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN

De centrale vraag van deze enquête was: *Zijn jongeren tevreden over de mogelijkheden tot vrijetijdsbesteding in Tilburg?* Het antwoord op deze vraag is redelijk positief. De meeste jongeren kunnen hun vrije tijd goed besteden en zijn tevreden over het aanbod aan activiteiten dat in de stad op commerciële en non-profit basis plaatsvindt.

Enkele zorgwekkende tendensen dienen echter wel gesignaleerd te worden. Een groep van één op drie jongeren zegt activiteiten te missen m.b.t. haar vrijetijdsbesteding. Op sommige punten kan het stedelijk jongerenwerk inspelen (door meer reclame te maken voor de muziek- en andere creatieve activiteiten die georganiseerd worden), terwijl andere overheidsoptraden vereisen (bijvoorbeeld in de vorm van trapveldjes voor jongeren).

De groep voor wie het doorbrengen van de vrije tijd het minst gemakkelijk is, is door het jongerenwerk relatief makkelijk te benaderen. Zij zijn lager opgeleid dan gemiddeld (zodat het zinvoller lijkt ze met bezoeken aan het lager beroepsonderwijs dan aan HAVO of VWO te bereiken) en houden zich vaker dan andere jongeren op in buurthuizen, coffeeshops en op straat. Zij kiezen er eveneens vaker voor dan andere jongeren elkaar op te zoeken op straat. Bij hen is er m.b.t. sporten en uitgaan sprake van verschillende drempels: geweigerd worden bij disco's, bejegend worden met weinig tolerantie, geen geld voor verschillende activiteiten etc.

Het geringe vertrouwen in de politie en het aantal jongeren dat geweigerd wordt zijn eveneens ontwikkelingen die aandacht verdienen. Nu nog steeds blijkt dat de binnenstad redelijk onveilig is (al is dat wel minder sterk dan in het voorgaande jaar),

zijn a) het ontbreken van een goed politieapparaat dat vertrouwen geniet en b) een weigerbeleid dat de sfeer in de binnenstad in negatieve zin bepaalt, verontrustend.

Een groep van één op de vijf jongeren blijkt onvervulde informatiebehoeften te hebben. Hier ligt duidelijk een taak voor het jongerenwerk om zijn dienstverlening beter te promoten onder jongeren, aangezien het gebrek aan informatie meestal thema's betreft waarmee de instelling jongeren kan helpen. De groep jongeren die meer moeite heeft de vrije tijd door te brengen is niet noodzakelijkerwijs degene die slechter geïnformeerd is dan andere jongeren over wonen, werk, rechten en sociale voorzieningen.

Met betrekking tot het jongerenwerk valt het op dat slechts één op de drie jongeren weet welke diensten Attak aanbiedt. Jongerencentra in het algemeen hebben een slecht imago. Daarnaast weten vele jongeren niet eens dat er een jongerencentrum is in Tilburg. Daarnaast speelt (net als bij buurthuizen): onbekend maakt onbemind. Sommige jongeren hebben ook een verkeerd beeld van het jongerenwerk: ze weten niet dat zestienjarigen niet 'te oud' zijn voor de instellingen of wat het jongerenwerk voor activiteiten aanbiedt. Positief voor de instelling is dat jongerencentra onder jongeren populairder zijn dan buurthuizen.

III TAKEN VOOR DE POLITIEK

Met betrekking tot de recente discussies over geweld in binnensteden geeft de enquête stof tot nadenken over enkele politieke taken. De politie geniet zeer weinig vertrouwen onder jongeren. Als oplossingen kunnen er projecten worden opgezet waarbij jongeren en politie-agenten met elkaar in gesprek gaan en proberen de oorzaak van het wantrouwen boven tafel te krijgen, waarbij het jongerenwerk bemiddelend optreedt. Momenteel zijn er al enkele initiatieven in die richting. Meer politie op straat blijkt een positief effect op de ervaren veiligheid te hebben (de mobiele politiepост in de binnenstad werpt haar vruchten af), maar nu moet nog gewerkt worden aan *beter* functionerende politie.

Het is vooral interessant om naar de groep rondhangers te kijken, omdat uit eerdere onderzoeken naar voren kwam dat deze groep jongeren anderen een onveilig gevoel geeft. (Hetzelfde geldt voor jongeren die soft drugs gebruiken.) Voor deze groep is er maar weinig te doen op vrijetijdsgebied: veel vrijetijds mogelijkheden zijn te duur voor hen of niet toegesneden op hun smaak. En als dat wel zo was dan worden ze geweigerd bij discotheken e.d. Hier liggen vier taken voor de politiek.

De politiek kan na jaren van bezuinigingen op welzijnswerk en jongerenwerk, eens meer gaan uitgeven aan begeleiding en opvang van deze jongeren. Alleen blauw op straat zal deze jongeren niet veel helpen, want de politie treedt pas op als het fout is gegaan en zal pas problemen signaleren zodra een derde partij er overlast van ondervindt. Het is dus taak deze jongeren intensief te begeleiden met straathoekwerk en goed gepromoot jongerenwerk. Problemen oplossen voordat ze niet meer oplosbaar zijn.

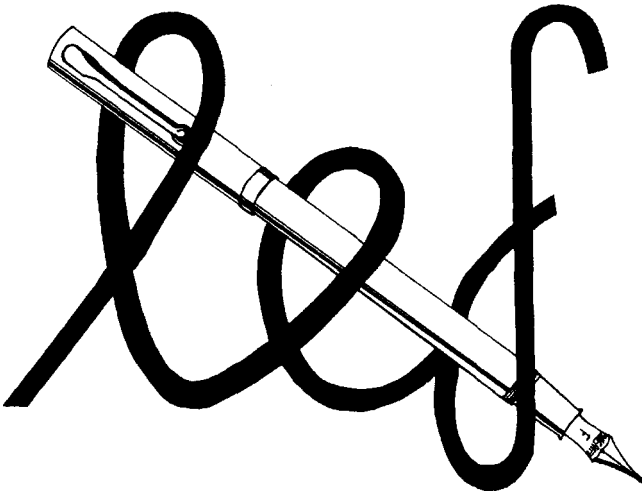
Een tweede taak betreft de invloed die de politiek kan hebben op vrijetijdsbestedingen. Meer trapveldjes in steden, goedkopere sportvoorzieningen in het algemeen en een paar ontmoetingsplekken waar jongeren zich thuisvoelen en zichzelf kunnen zijn. Bij initiatieven om 'iets' voor jongeren te doen, moet goed onderzocht worden wat zij zelf willen. Deze doelgroepen van beleid zijn minder georganiseerd en minder verbaal sterk dan 'volwassenen' en zullen daarom minder snel het gemeentehuis met een pakketje wensen opzoeken dan andere groepen in de samenleving. Er is dus een taak hen actief te benaderen en in deze groepen te investeren.

Een derde punt betreft het tegengaan van het weigeren bij discotheken. Door het weigeren wordt een slechte sfeer geschapen in binnensteden en krijgen aanzienlijke groepen jongeren het gevoel buitengesloten te worden. Met als mogelijk gevolg dat ze gaan rondhangen. De politiek weet dit goed, maar doet er weinig aan terwijl zij voldoende instrumenten heeft. Middels convenanten met de horeca waarin ferme afspraken worden gemaakt om weigeren tegen te gaan, het opzetten van een klachtenlijn m.b.t. weigeren en wangedrag door portiers van discotheken en het invoeren van verplichte diploma's voor portiers kan het onnodig weigeren van jongeren worden teruggedrongen.

Uit de enquête kwam naar voren dat verschillende Marokkaanse jongeren behoefte hebben aan een eigen jongerencentrum. Er bleek een centrum van Marokkaanse mensen in de stad te zijn, dat veel bezocht werd door kinderen en ouders. Buurthuizen worden door jongeren in het algemeen gemeden, omdat jongeren geen zin hebben tussen deze leeftijdsgroepen te zitten en hoogst waarschijnlijk geldt dat ook voor Marokkaanse jongeren m.b.t. het Marokkaanse centrum. De politiek kan het reguliere jongerenwerk aansporen avonden te organiseren voor Marokkaanse jongeren waar ze hun eigen muziek kunnen draaien e.d. Na verloop van tijd kan deze activiteit integreren met activiteiten voor andere jongeren. Momenteel blijkt het jongerenwerk hiertoe niet geëquipeerd te zijn.

De politiek kan veel doen voor jongeren, als zij bereid is hen op een positieve en opbouwende manier tegemoet te treden en zij zelf het goede voorbeeld geeft. Bereid is naar jongeren te luisteren en in hen te investeren.

Cedric P. Stalpers is oud-bestuurslid van JOVD Hart van Brabant, maar schreef dit artikel op persoonlijke titel.

“Persoonlijke vrijheid en gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de samenleving staan nog steeds centraal in het denken van D66.”

Interview met D66-voorzitter Tom Kok

Mogelijk gaat na de VVD ook D66 lid worden van de Liberale Internationale. "Hier binnen zullen wij een factie vormen van gelijkgezinde partijen," meent D66-voorzitter Tom Kok. Over de reden om toe te treden tot de internationale organisatie zei hij: "Steeds meer processen spelen op Europees of internationaal niveau, zonder dat er enige democratische controle is. Geen macht zonder controle op die macht. Te denken valt aan mondiale geldstromen die nationale economieën kunnen ontwrichten. We willen voorkomen dat vijftien jaar opbouwwerk door een valutacrisis weggespoeld wordt. Ook de criminaliteit blijkt grotendeels op Europees of mondiaal niveau georganiseerd te zijn."

Wat sprak u aan in D66 toen u lid werd? Waarom bent u lid geworden van D66?

Niemand spreekt namens mij als ik dit niet wil. De partij heeft een *one man one vote* systeem en het aantrekkelijke is dat als je je kandidaat stelt, je alleen een formulier hoeft in te vullen. Einde verhaal. Er zit niemand tussen fasen in dat proces, niemand die zegt 'je hebt het te hoog in je bol', niemand die je betuttelt. Het gelijkwaardigheidsbeginsel vindt ik kortom heel sterk in de grondbeginselen van D66. Dit punt, die warsheid van betutteling, gaf voor mij de doorslag.

Als achttienjarige heb ik me uit de naad gerend om voor het Europees Parlement te kunnen stemmen. Dat stemmen betekende voor mij serieus genomen worden. In 1982 ben ik lid geworden, toen de partij op één zetel in de opiniepeilingen stond. Als ergens iets in het nauw is raak ik gemotiveerd. Dat maakt het beste in mij wakker.

D66 wordt vaak gezien als een soort rekenkundig gemiddeld van PvdA en VVD. Wat onderscheidt de partij van beide partijen? Wat heeft D66 wat de andere partijen niet hebben?

Ik zou de vergelijking tussen D66 enerzijds en VVD en PvdA anderzijds niet eens durven beginnen. De partij is opgericht uit bezorgdheid over hoe de maatschappij in elkaar zat. Veel werd namens jou, op een regenteske manier, geregeld. Ons antwoord daarop was: dat kan ik zelf wel. Ik zie bijvoorbeeld ook geen enkele reden waarom een Commissaris der Koningin beter in staat is een burgemeester te kiezen dan ikzelf. Persoonlijke vrijheid en gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de samenleving is één van de centrale boodschappen van D66. D66 wil vooruit kijken en voorwaarts gaan en is argwanend tegenover behoudzucht.

Wat kan de politiek doen aan zinloos geweld?

Het is niet één probleem. Een redenloos is een beter woord dan zinloos. De vraag op de T-shirts gedragen in Gorinchem is eigenlijk geen vraag; iedere vorm van geweld is zinloos. Het geweld komt uit zoveel bronnen en heeft zoveel verschillende vormen dat er niet één antwoord op is te formuleren.

Op een klein stukje van het probleem heb ik wel een antwoord. De maatschappij is sterk gericht geworden op intelligentie, denk aan de wetenschapsquiz, het nationaal dictee enzovoort. Iedereen met een goed stel hersens kan elke dag wel ergens scoren en een held zijn. De samenleving is ook feminiener geworden: charme, emotie en zachte kanten vinden elke dag wel momenten van waardering. De derde stap in de redenering is, welke waardering je krijgt als je fysiek sterk bent? Voor mensen met veel kracht zijn er nu minder momenten van waardering dan vroeger. Sporten zouden in Nederland een grote rol kunnen spelen om aan de vraag aan waardering te kunnen beantwoorden. Dankzij sommige sporten hebben mensen ook een uitlaatklep voor spanningen.

Sinds de moties van Opschudding is D66 een sociaal liberale partij.

D66 was altijd al een sociaal liberale partij, maar spreekt dat sinds de motie ook openlijk uit. Het is een term die meer duidelijkheid moet geven aan de positie die D66 inneemt in het politieke landschap. Het is zeer geen ideologie, want D66'ers houden nog steeds niet van dogma's. Persoonlijke vrijheid en gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de samenleving staan nog steeds centraal in het denken van D66. Dat is sterk verbonden met het sociaal liberale gedachtegoed. Voor alle duidelijkheid: onze ondertitel blijft *democraten*. We zijn sociaal in doelen en liberaal in middelen. De VVD zal eerder liberaal in doelen en liberaal in middelen zijn.

Waarin manifesteert zich het sociale in D66?

Het sociale komt naar voren in de hoofdrol die armoedebestrijding in ons beleid zal krijgen. Er zijn dingen aan de hand, die kunnen niet meer bij ons niveau van beschaving, zoals de situatie van mensen met een kleine uitkering in een verpleegtehuis. Een ander punt is de bestrijding van uitsluiting, variërend van discriminatie tot besloten vergaderingen.

Enkele D66'ers waaronder de heer De Vries menen dat D66 ondanks de Opschuddings-motie met betrekking tot sociaal liberalisme geen ideologische partij is geworden. Is dat zo?

We willen geen ideologie. Ik snap de behoefte die mensen eraan hebben wel, maar wij hebben die behoefte niet.

Is D66 door Opschudding echt veranderd of is het meer een cosmetische verandering geweest, zoals beweerd wordt in de Democraat?

Het is absoluut geen cosmetische verandering. Het heeft een goede impuls aan de partij gegeven. Ze zijn er pas en het leerproces kost tijd. Opschudding heeft voor een culturele doorbraak gezorgd in D66. We zijn zowel een partij van argument en wikken en wegen als een partij van vernieuwing en doorbraak. De afgelopen jaren is het eerste element sterk naar voren gekomen, nu kiest Opschudding voor meer doorbraak en vernieuwing. Dat is een zeer welkome stijlswitch.

Heeft u iemand die u op politiek vlak inspireert?

Niet echt. Misschien Mandela, omdat hij op zo'n zachte wijze zo'n verbeterd conflict tot een oplossing heeft weten te brengen.

Eén van de ideeën van Opschudding was het opstellen van een beginselprogramma voor D66. Welke dingen zou u graag in dat beginselprogramma zien staan?

Ik ben een groot voorstander van een dossier waarin de meest briljante redeneringen bij elkaar worden gebracht. Een dossier met het D66-gedachtegoed dat elke week verrijkt wordt, dat modern is en bijgehouden wordt. Dat blijft een momentopname, waarop ik zelf niet het stempel van onveranderbaarheid wil drukken. Ik wil mensen ook niet mijn beginselen opdringen, hoogstens ze proberen te overreden. Iedere dag kom ik mensen tegen met een net iets andere nuance in hun beginselen, zodat ik mijn eigen beginselen soms bijstel.

Zijn er geen risico's verbonden aan enkele D66-ideeën m.b.t. democratisering. Zo blijken referenda in de praktijk een lage opkomst te hebben, conservatief uit te pakken en zien weinigen heil in volksraadplegingen over gevoelige thema's als de komst van een asielzoekerscentrum?

Referenda pakken behoudend uit? Waarom verzet zich het conservatieve deel van de VVD er zich dan tegen? Het is immers een fantastisch instrument voor hen om de maatschappij niet te hoeven veranderen. Het blijkt soms wel zo te zijn dat referenda conservatief uitpakken, maar als dat is wat de mensen willen, kan ik me daarin vinden. Ik wil dat aan de gemeenschap overlaten waar ze het over willen hebben, ook over asielzoekerscentra. Het is net als een gewone verkiezing: je kunt de uitkomst ervan niet voorspellen.

Hoe zijn jongeren meer bij politiek te betrekken?

Volgens mij zijn jongeren minder geïnteresseerd in politieke partijen, maar meer in politiek. Voor mijn gevoel is het stelsel van politieke partijen aan herziening toe, anders zullen alsmaar minder mensen enthousiast worden voor een partijlidmaatschap. Met die herziening zijn we begonnen in de partij. Er zijn drie groepen aan het werk om de fundamentele factoren in dat proces onder de loep te nemen.

Cedric P. Stalpers is redacteur van Liberté Egalité Fraternité.

leef

Midden-Oosten

nummer 62 • jaargang 17 • September 1999

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

BONCHAMPS

Liberté Egalité Fraternité

Colofon

Hoofdredacteur
Nicole Maes

Administratie
JOVD Algemeen Secretariaat
Herengracht 38 a
2511 EJ Den Haag

Tel: 070-3622433
Fax: 070-3617304
e-mail: jovd@wxs.nl

Liberté, Egalité, Fraternité (LEF) is een uitgave van het Politiek Commissariaat van de Jongeren Organisatie Vrijheid en Democratie (JOVD).

Alle artikelen worden op persoonlijke titel geschreven en vertegenwoordigen niet noodzakelijk de mening van de redactie of van de landelijke JOVD.

LEF verschijnt vier keer per jaar en kost fl. 25,- op jaarbasis. Indien lopende het jaar een abonnement genomen wordt, worden de reeds verschenen nummers uit dat jaar nagezonden.

Losse exemplaren kosten fl. 7,50.

Inhoud

Redactioneel: de watervoorziening in het Midden-Oosten 2

Salomo, waar ben je? Israël en Palestina 1878-1999 - Marcel van Drunen en Rogier Klimbie 3

De stellingen van de commissie Buitenland in herinnering gebracht 10

Slechts weinigen zullen niet willen streven naar een wereld waarin iedereen, onafhankelijk van nationaliteit of geloof, overal veilig is - Bert Koenders 15

Duurzame vrede in het Midden-Oosten zou het mooiste millenniumgeschenk zijn - Jan Hoekema 18

Geen berg te hoog, geen principe te heilig? - Jeroen de Veth 20

Boekbespreking "Diplomatie: Raderwerk van de internationale politiek onder redactie van Jan Melissen" - Nicole Maes 25

Redactioneel : De watervoorziening in het Midden-Oosten

Uiteraard zijn het gebrek aan olie en de verschillende godsdiensten in het Midden-Oosten heel belangrijke veroorzakers van de problemen die er in het Midden-Oosten zijn. Een probleem dat vaak wordt onderschat en dat sommigen zelfs in het geheel niet onderkennen is het probleem van het gebrek aan water in de regio. Feitelijk zijn het alleen Turkije en Jordanië die – historisch gezien – voldoende water hebben en dus de gehele regio van water zouden moeten voorzien. Turkije maakt in het Midden-Oosten dankbaar gebruik van deze positie, door in penibele situaties de buurlanden de voet met water dwars te zetten. Jordanië daarentegen is zijn waterrijke gebied in juni 1967 kwijtgeraakt aan Israël tijdens de zesdaagse oorlog. En hoewel zowel Turkije als Israël ooit met de rest van het Midden Oosten hebben afgesproken hun machtige positie waar het het water betreft niet voor politieke doeleinden te gebruiken, gebeurt dit van tijd tot tijd toch. Zo heeft Israël verregaande afspraken met Jordanië over de hoeveelheid water die de bevolking van Jordanië maximaal per jaar mag gebruiken (en die in geen verhouding staat tot de hoeveelheid water die de Israëli's jaarlijks per hoofd van de bevolking

gebruiken; namelijk vier keer zoveel). Iets dergelijks heeft Turkije gedaan in hun verhouding met onder andere Syrië. De Turken zijn namelijk sinds de in gebruik name van de Atatürk dam in 1992 in staat het waterpeil in de rivier naar believen te manipuleren.

Over dat specifieke thema gaat deze LEF niet. In deze LEF staat het boek van de commissie Buitenland centraal. Een boek dat de commissie buitenland – in de nadagen van het bestaan van politieke commissies in de JOVD – schreef toen zij zich als commissie besloten verregaand te verdiepen in de problematiek in het Midden-Oosten. Het boek is een logisch vervolg op de notitie Midden-Oosten die door het congres van de JOVD in november 1998 is aangenomen. In deze LEF vindt u wederom een stuk van de schrijvers van het boek, namelijk Marcel van Drunen en Rogier Klimbie. Zij schreven een inleidend stuk voor deze LEF waarin zij nader uiteenzetten wat de liberale oplossing van het slopende conflict in het Midden-Oosten is. Verder vindt u in deze LEF een aantal reacties van kamerleden op het boek van de commissie Buitenland.

Tot slot vindt u in deze LEF de eerste politieke speech van landelijk voorzitter Jeroen de Veth uitgesproken tijdens het politieke congres dat door de JOVD werd georganiseerd op 19 en 20 juni van dit jaar.

Salomo, waar ben je? Israël en Palestina 1878-1999

*Marcel van Drunen
en Rogier Klimbie*

*'Wie zijn de Palestijnen? Er zijn
geen Palestijnen.'*

Golda Meir, premier van Israël, in
1969

*'De deling van Palestina in 1947 en
de stichting van Israël is principieel
krachteloos,*

*(...) omdat het tegen de wens van het
Palestijnse volk inging en hun recht
op een geboorteland*

*en de principes van het Handvest
van de Verenigde Naties
tegenspreekt'*

Artikel 17 van het Palestijns
Nationaal Convenant

Een van de meest complexe vraagstukken van de geschiedenis van de negentiende en twintigste eeuw is wel het Israëliisch-Palestijnse conflict. Niets domineert het nieuws zo vaak als de schier onophoudende strijd tussen de twee volken. Zelden zullen er tussen twee volken zulke scherpe tegenstellingen op zowel politieke, godsdienstige, culturele als economische vlakken hebben bestaan. Toch is er anno 1999

tussen de partijen een hoop bereikt: de Oslo-akkoorden, de wederzijdse erkenning en de vrede met Egypte en Jordanië. Aan de hoop op en realiteit van vrede van de jaren '90 gaat een lange geschiedenis van confrontatie vooraf.

Het conflict in het Midden-Oosten begint niet in 1948. Het uitroepen van de Israëliische staat was het hoogtepunt van een lange strijd tussen Joodse kolonisten, inheemse Palestijnen en de andere Arabieren. De eerste joodse nederzetting dateert uit 1878. Het merendeel der nederzettingen werd gesticht door aanhangers van het Zionisme, een beweging die streefde naar een Joods thuisland, in casu een staat, in Palestina. De Arabieren waren niet van zins dit toe te staan en waren zich al snel bewust van de dreiging die van die Zionistische idealen uitging. Van een specifiek Palestijns nationalisme kan men overigens pas na 1929 spreken (het uitbreken van de Arabische volksopstand in Palestina). Meer aanhang had de idee van het Pan-Arabisme ook wel Arabisch nationalisme genoemd. Één Arabische staat, die alle Arabische gebieden in het Midden-Oosten zou omvatten, was het einddoel. Jarenlang vormde dit streven het ideologische raamwerk van het Arabische Midden-Oosten, die vorm kreeg in de praktijk door de verschillende oorlogen die de Arabische landen in naam van hun

broeders, de Palestijnen, voerden. De realiteit van machtspolitiek en het weinig succesvolle Arabische beleid tegenover Israël holde het Pan-Arabisme uit. De Arabische wereld was geen eenheid en stond elkaar net zo naar het leven als het de Israëli's (en de vooroorlogse Joodse gemeenschap) deed. Deze fragmentatie is een belangrijke constante in het conflict daar het Israël de kans gaf tegenstanders tegen elkaar uit te spelen.

Tussen 1878 en 1948 bouwden de Joodse kolonisten langzaam aan hun gemeenschap in Palestina. Elke stap die zij zetten leverde verzet op van de Arabische kant. Pas met het toewijzen van het mandaatgebied Palestina aan Groot-Brittannië door de Volkenbond kwam er echt vaart in de Joodse migratie en opbouw. De mate waarin de loop van het conflict en het lot van de partijen wordt bepaald door invloeden van buitenaf is opmerkelijk groot. Op het gebied van ideeën, bijvoorbeeld: de oorsprong van het Zionisme lag in Wenen, bij de joodse journalist Theodor Herzl. Het Pan-Arabisme had wortels in het nationalisme dat in het Europa van de 19e eeuw opkwam. Op cruciale ogenblikken waren het Europese machten die ingrepen of druk gebruikten om hun zin te krijgen. Men hoeft maar te denken aan de Balfour-declaratie uit 1917, waarin de Zionisten door Groot-Brittannië een thuisland in

Palestina werd beloofd, of aan de betrokkenheid van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie bij het Midden-Oosten in het kader van de Koude Oorlog. Aan de grillen van 'realpolitik' heeft het Midden-Oosten zich nooit kunnen onttrekken. Tenslotte: de opkomst van de Nazi's in Duitsland zorgde voor een explosieve groei van de Joodse migratie naar Palestina, met als neveneffect een opstand van Palestijns-Arabische kant.

Na 1945, primair als reactie op de verschrikkingen van de Holocaust, groeide de kans op een Joodse staat aanmerkelijk. Voor de Arabieren werd het vrijwel onmogelijk een Joodse staat tegen te houden. Toen het uitgeputte Groot-Brittannië in 1947 aankondigde op korte termijn Palestina aan de opvolger van de Volkenbond, de Verenigde Naties, over te dragen, zagen de Joodse kolonisten hun kans dichterbij komen. De VN legde een plan op tafel dat een twee staten oplossing voorstond. De Arabieren waren en bleven mordicus tegen. Zij zagen de Joodse gemeenschap als indringers. De Veiligheidsraad stemde echter in met het plan en de staat Israël riep zijn onafhankelijkheid uit. Er brak onmiddellijk een burgeroorlog uit, waar ook de Arabische buurlanden zich mee gingen bemoeien. Na een bittere strijd slaagde Israël erin de Arabieren te verdrijven en het bestaan van het nieuwe land te

verzekeren. Maar zo mooi als dit voor het Joodse volk was, leverde het een ander drama op. De massale vluchtelingenstroom van de Palestijnen (ongeveer 400.000) was een tragedie, waaraan velen liever niet herinnerd willen worden. Dit is de schaduwzijde van de geboorte van Israël. De legitieme wensen van de Palestijnen op een eigen staat waren door oorlog uiteengespat. Maar het Palestijnse vraagstuk zou niet van het toneel verdwijnen: één diaspora was tot een einde gekomen, voor de andere begon een lange lijdensweg.

Israël stond ten opzichte van haar burens in het Midden-Oosten in een isolement. De vijftigjarige geschiedenis van de Joodse staat is er één van voortdurende strijd tegen haar buurlanden. De Suez-oorlog, de Zesdaagse-oorlog, de Jom Kippoer-oorlog en de acties in Libanon, zijn de voornaamste ijkpunten van die strijd. De Palestijnen speelden in deze oorlogen een bijrol. Met de klinkende overwinning van Israël in de Zesdaagse-oorlog in 1967, waarin het de Gaza-strook, de Westelijke Jordaanoever en Oost-Jeruzalem bezette, vervloog de droom van de bevrijding door reguliere Arabische legers. De nieuw opgerichte PLO (Palestine Liberation Organization) en vele andere kleine groepen startten een terreurcampagne. Onder leiding van Yasser Arafat werd Israël jarenlang

op alle mogelijke manieren bestreden. De Palestijnse aanspraken werd ondertussen wel degelijk heren erkend door de internationale gemeenschap, al keurde men het terrorisme af. In 1974 erkende de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de 'onvervreembare rechten van het Palestijnse volk in Palestina' op zelfbeschikking, onafhankelijkheid en soevereiniteit. Daarnaast erkende het de PLO als vertegenwoordiger van de Palestijnen en nodigde het als waarnemer uit. Veertien jaar later veranderde men de benaming PLO in 'Palestina'. Tenslotte nam de Algemene Vergadering een pakket principes aan die men als toekomstige basis voor onderhandelingen zag (en ziet). De principes zijn: de acceptatie van de twee resoluties door alle partijen, het ontmantelen van alle nederzettingen in de Bezette Gebieden (waaronder ook de Golan-hoogten), een algehele overeenkomst met betrekking tot de staatsgrenzen en regionale veiligheid, het oplossen van het vluchtelingenvraagstuk en garanties voor de heilige plaatsen en gebouwen.

Het gat tussen Israël en haar omgeving was al die tijd onverminderd groot: geen van de partijen erkende de ander. De Palestijnen werden, zoals het citaat boven weergeeft, doodgezwegen door Israël. Vredesbesprekingen leverden zelden echt iets op. Een

uitzondering was de vrede tussen Israël en Egypte in 1979. Het jaar 1989, het jaar der wonderen, bracht voor het Midden-Oosten eveneens een ommezwaai. De Sovjetunie had tijdens de Koude Oorlog Arabische landen gesteund tegen Amerika's bondgenoot Israël. Dit was nu voorbij. De Golfoorlog zette de volgende stap: Amerikaans president George Bush wist een coalitie met Westerse en Arabische landen bijeen te brengen en kweekte hiermee goodwill bij de Arabische regeringen. Eindelijk was men bereid de eerste stappen naar serieuze onderhandelingen te zetten. In 1992 kwam er in Israël een regering onder leiding van Yitzhak Rabin aan de macht. Deze was bereid om te praten over vrede. Israël, leek het, was ook klaar voor onderhandelingen. Van invloed was tevens de Intifada, de Palestijnse opstand in de Bezette Gebieden, die niet echt onderdrukt kon worden en discussie in Israël over het Palestijnse probleem stimuleerde.

De doorbraak kwam in 1993. Israël erkende de PLO als legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk en de PLO erkende het bestaan van Israël. Hierna volgden de gebeurtenissen elkaar snel op en werd er in twee jaar meer bereikt dan al de voorgaande jaren bij elkaar. Op 13 september tekenden Rabin en Arafat de Declaration of Principles on interim self-government, hierin regelde men

de oprichting van een Palestijnse Autoriteit. In 1995 werd het Palestijnse zelfbestuur uitgebreid over de Gaza-strook en de Westelijke Jordaanoever d.m.v. het Israëliësch-Palestijnse Interim akkoord. Maar het tempo van het vredesproces legde bloot wat er vele jaren onder oppervlakte was gebleven: er gaapte een kloof tussen delen van de Israëliësch-Palestijnse maatschappij. De meeste orthodoxe joden waren tegen het vredesproces, zij vonden dat de regering de bijbelse gebieden Judea en Samaria (de Westelijke Jordaanoever) verkwanselde. Het was deze groep die voor een onbegrensd nederzettingenbeleid waren. De seculiere Joodse groepen binnen de samenleving waren juist voor de vrede en wensten bovenal veiligheid in hun eigen land en een einde aan de eeuwige strijd tegen de buitenwereld. Daarnaast waren er etnische spanningen binnen de Joodse gemeenschap, die gekoppeld waren aan de religieuze problematiek. De herkomst van de Israëliërs speelde op alle terreinen een grote rol. Hoe diep de haat zat en hoe serieus de splittingsen moet worden genomen bleek op 4 November 1995, toen na een festival ter ondersteuning van de vrede werd Premier Rabin vermoord door een orthodox Joodse fanaticus. Deze schokkende gebeurtenis, tezamen met een terreurcampagne van de extreme Palestijnse organisaties, deed de stemming de andere kant op

slaan. De onzekerheid sloeg toe bij het Israëlische publiek: konden vrede en veiligheid wel samengaan? De volgende verkiezingen leidden tot een Likud-regering onder leiding van Benjamin Netanyahu, die minder bereid was het vredespad voort te zetten.

Tussen 1995 en 1998 raakte het vredesproces in een impasse. Er was geen vertrouwen meer tussen de partijen. Het oude beleid van nederzettingen bouwen werd weer opgepakt en zaaide de nodige onrust onder de Palestijnen. Netanyahu voerde de Oslo-akkoorden niet of schoorvoetend uit. Onder sterke druk van de Verenigde Staten gingen de partijen in oktober 1998 eindelijk weer om de tafel zitten. De Palestijnen en Israëli's hadden achttien maanden niet onderhandeld: de Palestijnen weigerden dit zolang de bouw van de nieuwe wijk bij Har Homa (Oost Jeruzalem) niet volledig werd stilgezet. Na een week stevig onderhandelen, sterke Amerikaanse druk op beide partijen en de hulp van wijlen koning Hoessein van Jordanië kwam men in Wye River (in de VS) tot een overeenkomst. Het Wye Plantation akkoord van 24 oktober hield, onder meer, een verdere Israëlische terugtrekking uit de Westelijke Jordaanoever in, corridors tussen de Jordaanoever en de Gazastrook en de Palestijnse belofte terreur aan te pakken.

Het akkoord was, op papier, een stap vooruit in het vredesproces. Het grote vraagteken bleef de uitvoerbaarheid. Zowel de Israëli's als de Palestijnen kampten hier met een aantal problemen. De steun voor het akkoord binnen de coalitie van Netanyahu was wisselend en broos. Netanyahu's beleid druiste verder recht tegen de Palestijnse wensen en de Oslo-akkoorden in: de voortdurende bouw aan nieuwe nederzettingen bijvoorbeeld. Het onderlinge wantrouwen speelde elke afspraak tussen Israëli's en Palestijnen parten. De partijen stelden over en weer eisen aan elkaar. De Israëli's komen vrijwel altijd met veiligheidseisen, zoals de aanpak van terrorisme, van hun kant wensen de Palestijnen een einde aan de bouw van nederzettingen. Zo kwam men, ook na de afspraken van Wye, niet vooruit. Een bijkomende complicatie was de wens van de Palestijnse Nationale Raad om op 4 mei 1999 een onafhankelijke Palestijnse staat uit te roepen met Oost-Jeruzalem als hoofdstad. Dit was uiteraard zeer tegen de zin van de Israëli's. De onderhandelingen met de buurlanden Libanon en Syrië waren al eerder op een dood spoor terechtgekomen, daar de regering Netanyahu terugtrekking uit de betwiste gebieden niet als een optie zag. Het vredesproces zorgde uiteindelijk ook voor de val van 'Bibi' Netanyahu. In december 1998 stemde het Israëlische parlement

tegen zijn vredesbeleid en vóór vervroegde verkiezingen. Deze werden bovenal een strijd tussen personen, voornamelijk tussen Netanyahu en de leider van de Arbeiderspartij Ehud Barak. Dissidenten vanuit het regeringskamp maakten het moeilijker voor Netanyahu: de belangrijkste was Yitzhak Mordechai, de gewezen minister van defensie, vormde een kandidaat voor de nieuwe Centrumpartij. Voor de rechtervleugel was Benny Begin, zoon van een roemruchte oud-premier en tegenstander van het vredesproces een plausibele kandidaat. De verkiezingsstrijd was harder dan ooit tevoren en het vredesproces speelde -verrassend genoeg - een betrekkelijk kleine rol. Verreweg de meeste aandacht was er voor miserabele economische en sociale toestand. Op 17 mei 1999 bleek dat het merendeel van de Israëli's voor een wisseling van de wacht was: Barak bracht de Likud en Netanyahu een gevoelige nederlaag toe. De partij één Israël (voorheen Arbeiderspartij) won ook de parlementsverkiezingen. De uitspraken van Barak over het vredesproces zijn hoopvol: uitvoering van Wye-Akkoorden, vrede met Libanon en Syrië. Commentatoren spreken van "a new dawn for Israël". Ondanks de terechte hoop op voortgang in het vredesproces is er nog heel erg veel te doen. De uitvoering van de tot nu

toe bereikte akkoorden laat veel te wensen over. Zo mogelijk meer zorgen baart de slechte toestand van de Palestijnse pseudo-staat en de Palestijnse economie.

De Palestijnse Nationale Autoriteit (PNA), die tenslotte al bijna vijf jaar bestaat, heeft een slechte naam gekregen en heeft weinig bereikt. Niet alleen de non-coöperatieve houding van Israël heeft hier schuld aan. Veel meer zijn het de klachten over corruptie, mensenrechten schendingen, bestuurlijke incompetentie en het onvermogen radicalen uit eigen kring in de hand te houden, die de ronde doen. De PNA maakt de belofte van een efficiënte, eerlijke bestuursorganisatie niet waar. Een Nederlandse correspondent sprak in 1996 van een 'speelgoedstaat'. Klachten over corruptie, eindeloze bureaucratie en incompetentie zijn aan de orde van de dag. Amnesty International uit ook stevige kritiek: de fundamentele mensenrechten worden niet nageleefd. Politieke tegenstanders worden zonder proces opgesloten en incidenteel gemarteld. Het rechtelijk systeem werkt nauwelijks. In de jaren 1993-1999 is er weinig tot stand gebracht door de PNA. De PNA verliest daardoor steeds meer haar geloofwaardigheid zowel in het buitenland als onder haar eigen bevolking. Met name dit laatste is een groot gevaar. Radicale Palestijnse groeperingen zouden hiervan kunnen profiteren om het

vredesproces in gevaar te brengen. Wat zijn de oorzaken? Als eerste kan de zeer moeilijke economische en politieke positie van de gebieden worden genoemd. Zij zijn nog altijd aan Israëlische willekeur uitgeleverd. Het vervoer, telefoon, water en elektriciteit worden allen door Israël verzorgd. Intern is het 'inside/outside-conflict' het belangrijkste. Deze term geeft de spanningen weer tussen de PLO-leiding die in ballingschap waren en de Palestijnen die in de Bezette Gebieden bleven. Lange tijd fungeerde de PLO in ballingschap als enige leiding van de Palestijnen. Met de Intifada veranderde dit: lokale Palestijnen namen in de Bezette Gebieden het heft in handen, de mensen aan de 'inside'. Maar met de terugkeer van Arafat en de zijnen in 1994 kregen de PLO-functionarissen uit Tunis en de vrienden van Arafat de belangrijkste posities. Dat dit voor wrevel zorgde onder diegenen die uitgesloten waren, is logisch. De macht kwam in handen van een kleine groep die zich niet liet controleren en zich boven elke kritiek verheven achtte. Deze ondemocratische situatie duurt tot op de dag van vandaag voort. De PNA zal grote stappen moeten zetten op het pad van democratisering en efficiency wil het geloofwaardig kunnen zijn. De invulling van een eigen entiteit blijkt meer in te houden dan veel Palestijnen dachten, maar zij hebben

eindelijk de kans om zelf op hun (nu nog beperkte) eigen manier staat en samenleving in te gaan richten.

De laatste tien jaar is er grote vooruitgang geboekt in het zoektocht naar vrede in het Midden-Oosten. Had iemand in 1990 voorspeld dat er drie jaar later een Palestijnse pseudo-staat zou zijn in de Bezette Gebieden dan was hij voor gek verklaard. De legendarische handdruk tussen Rabin en Arafat is een ander hoogtepunt. Na 1993 heeft Israël de relaties met de Arabische wereld sterk verbeterd: tekenend zijn het vredesverdrag met Jordanië, het condoléance-telegram dat de landen van het Arabisch schiereiland stuurden na de moord op Rabin en de aanwezigheid van Netanyahu bij de begrafenis van koning Hoessein. Dergelijke gebeurtenissen zijn lang ondenkbaar geweest. Maar het einde is nog niet bereikt. In 1999 is het vredesproces weer in woelige wateren terecht gekomen, maar de duidelijke stem vóór vrede en tegen confrontatie op 17 mei geeft hoop. Israëli's en Palestijnen zien zich met fundamentele vraagstukken over hun maatschappij en toekomst geconfronteerd. Deze zijn onlosmakelijk met het huidige vredesproces verbonden. Beide volkeren zullen veel moeten doen om het proces tot een succes te maken. Het is aan de beide landen om samen tot een vreedzame en algehele oplossing te komen. Laten we hopen

dat er geen Salomo aan te pas hoeft te komen.

Marcel van Drunen en Rogier Klimbie zijn auteurs van de JOVD notitie 'Israël, Palestina en de Arabische wereld'

De stellingen van de commissie buitenland in herinnering gebracht

Wie de vredesverdragen met Syrië en de onderhandelingen over de Golanhoogte zoekt, zal er geen stelling over vinden. De stellingen handelen puur en alleen over direct relevante thema's uit het Israëlijs-Palestijnse conflict. De schrijvers zijn uitgegaan van een aantal algemene principes en hebben daarop een aantal richtlijnen gegeven waarmee men de oplossing dichterbij zou kunnen brengen. Het liberale gedachtegoed vormde steeds de ondergrond bij het formuleren van de stellingen.

Algemeen:

De rechten van de mens zijn erop gericht om elk individu een basis te geven van waaruit hij aan zijn eigen welzijn en geluk kan werken.

1. **De rechten van het individu staan centraal in het liberale gedachtegoed.**
2. **Deze rechten zijn (onder meer): vrijheid van meningsuiting, van overtuiging, recht op gelijkwaardige behandeling, persoonlijke vrijheid en eigendom.**

Mensen staan niet slechts op de wereld als individu. De mens is ook deel van een of meerdere groepen of gemeenschappen van individuen. De belangrijkste gemeenschap is het volk, een groep mensen die met elkaar een cultuur, taal en gezamenlijke geschiedenis deelt. Om te zorgen dat zowel de culturele en politieke vrijheden van het volk als van het individu tot hun recht komen en niet beperkt worden, dient het bestuur van het grondgebied waarop het volk leeft democratisch en seculier te zijn. Tevens wordt het hierdoor mogelijk dat ook leden van andere volkeren zich op dit grondgebied bevinden, zonder de exclusieve rechten van het eerste volk te beperken en zonder dat de vrijheden van het tweede volk beknot worden.

3. **Een democratische, geseculari-seerde staat is de beste garantie voor naleving van de mensen-rechten.**

4. **Het recht op zelfbeschikking is het recht van een volk, wonende in een gebied, de politieke en juridische status van dat gebied bepalen.**

De twee staten:

De Israëli's en de Palestijnen zijn volken die het recht hebben om de status van hun gebieden te bepalen. Dit betekent dat twee staten

gevormd mogen worden, een Israëli'sche en een Palestijnse. Beide staten zullen aanzienlijke minderheden binnen hun gelederen hebben, waarvoor bovengenoemde seculiere en democratische besturingsvorm bescherming moet bieden.

5. **Zowel de Israëli's als de Palestijnen vormen een volk en hebben recht op zelfbeschikking.**

6. **De soevereine staat Israël heeft het recht in haar huidige erkende grondgebied te bestaan.**

7. **De Palestijnen hebben het recht een soevereine staat te stichten, bestaande uit de bezette gebieden, namelijk de Westelijke Jordaanoever en de Gaza-strook.**

Over de hele wereld verspreid leven groepen Joden en Palestijnen die zich op het grondgebied van hun staat of toekomstige staat willen vestigen. Joden kunnen automatisch het staatsburgerschap van Israël verkrijgen. Veel Palestijnen zitten in vluchtelingenkampen in de Arabische buurlanden van Israël. Zij en andere Palestijnen buiten de bezette gebieden en Israël zijn nu grotendeels stateloos; zij zijn nergens staatsburger. Dit zorgt voor een onzeker bestaan in hun gastland. Zij hebben er geen rechten. De

stateeloosheid betekent ook dat zij administratief/juridisch gezien niet bestaan, hetgeen een grove vorm van ongelijk-waardigheid is, daar (beschermende) inter-nationale wetgeving niet op hen van toepassing is. Daarbij kunnen zij geen bescherming genieten van een land dat hen vertegenwoordigt. Een staatsburgerschap zou hun positie verbeteren. De status als stateelozе verhindert de terugkeer naar het grondgebied van hun toekomstige staat Palestina. In zekere zin kan het recht op een staatsburgerschap worden gezien als het fundamenteelste mensenrecht.

Staatsburgerschap kan onder meer worden verkregen door geboorte, naturalisatie en door overdracht van soevereiniteit. Dit laatste betekent dat toen Jordanië in 1988 al haar rechten aan de Palestijnse Nationale Raad overdroeg en deze een onafhankelijke staat uitriep, er een Palestijnse nationaliteit ontstond.

8. **Ieder individu heeft recht op staatsburgerschap van een bepaald land.**
9. **De bevolking van de Westelijke Jordaanoever, de Gaza-strook, Oost-Jeruzalem en de stateelozе vluchtelingen, die afstammen van en/of zelf gevlucht zijn uit de Westelijke Jordaanoever, de Gaza-strook of het territoir**

van het vroegere Palestina-mandaat, hebben recht op staatsburgerschap van de Palestijnse staat.

10. **De VN, in casu het Verenigde Naties Agentschap voor hulp aan de Palestijnse vluchtelingen (UNWRA) moet bij de voorgaande stelling ondersteuning bieden bij het bepalen van de status van individuele vluchtelingen.**

Dit leidt wel tot een aantal problemen wanneer de bezette gebieden overgaan in de staat Palestina. In dit gebied wonen veel Joden die graag in het gebied zouden blijven wonen, meestal om religieuze redenen, maar ook Israëliër willen zijn. Hetzelfde geldt voor de Arabieren in Israël. Velen van hen zullen waarschijnlijk graag het Palestijnse staatsburgerschap verkrijgen maar wonen en werken op dit moment in Israël. Voor beide groepen zou een dubbele nationaliteit een oplossing kunnen zijn. Ze kunnen dan blijven wonen en werken in het gebied waar ze nu wonen en werken en tegelijk hun lidmaatschap van een volk bekrachtigen met een nationaliteit.

11. **Alle inwoners van Israël, ongeacht geloof of afkomst, verkrijgen de Israëliische nationaliteit.**

12. **Israël kan Joden in Palestina de Israëliische nationaliteit geven, net zoals de Palestijnse staat de Arabieren in Israël de Palestijnse nationaliteit kan geven.**

Nederzettingen:

In de bezette gebieden bevindt zich een groot aantal joodse nederzettingen waar in totaal meer dan 100.000 mensen wonen, iets minder dan tien procent van de totale bevolking van deze gebieden. De bewoners van de nederzettingen leven op dit moment op zijn zachts gezet, op gespannen voet met hun omgeving. Als zij op deze plaats willen blijven wonen zal een moeizaam proces van normalisatie van de betrekkingen tussen deze twee volkeren op gang moeten komen. Wij kiezen voor een aanpak waarbij de nederzettingen voorlopig nog onder Israëliisch beheer vallen en ook een voorlopige status als Israëliisch grondgebied krijgen. Het is echter de bedoeling om de situatie geleidelijk aan te normaliseren, waarna de soevereiniteit over deze gebieden kan worden overgedragen aan Palestina. Dit alles omdat wij naar een Liberale wereld willen streven, waarin iedereen overal veilig is, ongeacht welke nationaliteit of geloof hij heeft.

13. **De voorlopige status van de bestaande Joodse nederzettingen en hun territoir in de Gaza-strook en de Westelijke Jordaanoever is dat zij Israëliisch grondgebied zijn.**
14. **Israël draagt verantwoordelijkheid voor de veiligheid van deze gebieden.**
15. **Daar de nederzettingen omringd worden door het grondgebied van de Palestijnse staat draagt deze e v e n e e n s medeverantwoordelijkheid voor de veiligheid ervan.**
16. **D e g e d e e l d e verantwoordelijkheid dient uit te monden in gezamenlijk veiligheidsbeleid ten aanzien van de nederzettingen.**
17. **Indien de omstandigheden het toelaten dienen de nederzettingen te worden toegevoegd aan het grondgebied van Palestina.**
18. **Het stichten van nieuwe neder-zettingen moet worden gestopt, daar het een inbreuk vormt op de soevereiniteit van de toekomstige Palestijnse staat en op het recht van**

eigendom van de Palestijnse bewoners.

Daar de meeste nederzettingen gebouwd zijn op illegale onteigende Palestijnse grond is het logisch, dat deze praktijk met onmiddellijke ingang gestopt moet worden. Internationaal zijn deze onteigeningen nooit erkend.

19. **Het onteigenen van Palestijnse gemeenschappelijke en particuliere gronden door de Israëliische staat dient met onmiddellijke ingang te worden gestopt.**

Status Jeruzalem:

20. **Voorlopig zal over Oost-Jeruzalem een zelfde soort dubbel veiligheidsbeleid worden gevoerd, totdat de situatie in het gebied enigszins genormaliseerd is en een definitieve oplossing gevonden is.**
21. **Oost-Jeruzalem moet, in de toekomst, de titulaire hoofdstad van een Palestijnse staat worden. De regeringszetel is nader te bepalen.**

Economie, water en ontwikkeling:

De Israëliische economie is niet erg sterk. De economie van de bezette

gebieden is zeer veel zwakker. De Palestijnse economie is nu afhankelijk van de Israëliische. Alle in- en uitvoer gaat via Israël. Na elke aanslag worden de Palestijnse gebieden een tijd afgesloten, hetgeen zeer schadelijk is voor de toch al slechte economische ontwikkeling. Grotere onafhankelijkheid van de economie dient dus te worden nagestreefd. Economische ontwikkeling van de bezette gebieden, Israël en de regio is een van de voorwaarden voor oplossing van het conflict. Een duurzame economische ontwikkeling legt de ondergrond voor een stabiele maatschappelijke en sociale ontwikkeling. Net zo belangrijk is de opbouw van een goed georganiseerde Palestijnse staat en ambtenarij. In de bezette gebieden en het gebied van de Palestijnse autoriteit zal daarom van drie hoofdpunten moeten worden uitgegaan, zoals genoemd in het actieplan voor Transjordanie en de Gaza-strook van de Europese Commissie (1996): duurzame economische ontwikkeling en de totstandkoming van politieke en institutionele organen en systemen. Europa met de EUR als vertegenwoordiger ervan, is de aangewezen eenheid om hier hulp te bieden. De EU is zowel van Israël als van de bezette gebieden een van de grootste handelspartners. Daarnaast kan de EU door de steun het vredesproces bevorderen. Er kan ook

een eigenbelang in worden gezien. De polarisatie die samengaat met het Israëliisch-Palestijnse conflict zal de terreurdreiging voor Europa in de komende jaren doen toenemen. Economische vooruitgang kan de dreiging wellicht doen afnemen.

22. **Het actieplan van de Europese Commissie uit 1996 dient zo snel mogelijk en volledig te worden uitgevoerd.**

De EU en Nederland kunnen in de praktijk met dit plan als framework veel uitrichten.

23. **De Europese Unie dient zich sterk te maken voor openstelling van een vliegveld op de Westelijke Jordaanoever.**
24. **De Nederlandse overheid dient het voortouw te nemen bij het bouwen en in gebruik nemen van een haven voor de Gaza-strook.**

Er moet een transitweg komen tussen Gaza en de Westelijke Jordaanoever, om voor vrij verkeer van goederen te kunnen zorgen.

25. **De EU en Nederland moeten ondersteuning geven aan projecten die streven naar verbetering van het milieu en de**

leefomgeving, bijvoorbeeld herbebossing, maar ook het aanleggen van rioolsystemen.

Een van de grootste problemen in de regio is het water. Er is niet veel water en het is slecht verdeeld. Zo monopoliseert Israël zowel de toevoer als het gebruik van het water. De Palestijnen en de andere Arabieren zijn hier de dupe van. Daar water inzet is van bittere conflicten en dit in de toekomst alleen maar zal toenemen, moet de regio komen tot goede afspraken over waterverdeling en management.

26. **Er moet een regionaal orgaan of overleg worden opgericht om tot een betere verdeling van het aanwezige water te komen.**
27. **De Palestijnse autoriteit en een toekomstige Palestijnse staat moeten aan dit multilateraal overleg kunnen deelnemen.**
28. **Z.K.H. Prins Willem-Alexander kan als expert in watermanagement in de hoedanigheid van vertegenwoordiger van de Nederlandse regering in de Europese Unie bij dit overleg hulp en steun bieden.**

Slechts weinigen zullen niet willen streven naar een wereld waarin iedereen, onafhankelijk van nationaliteit of geloof, overal veilig is

In onderstaand artikel reageert Bert Koenders op de stellingen 11, 12, 13 en 22 uit de publicatie Israël, Palestina en de Arabische Wereld

De gedachte van de dubbele nationaliteit is een zeer interessante. Wellicht zou het feit dat een groot aantal mensen een dubbele nationaliteit heeft op langere termijn, na de huidige generatie, de relaties tussen beide volken kunnen verstevigen. In dat geval is het noodzakelijk dat de religieuze, taalkundige en andere culturele rechten van de etnische minderheden in zowel de Israëlische als de Palestijnse grondwet zeer zwaar verankerd worden, hetgeen wellicht het grootste struikelblok voor het plan zou vormen. Zolang er van dubbele nationaliteiten geen sprake kan zijn, is het noodzakelijk dat de politieke en culturele rechten van in Israël levende Palestijnen en in Palestina levende Israëli zo veel mogelijk worden gewaarborgd, waarbij met name deelname aan lokale verkiezingen en het recht op

onderwijs in eigen taal van groot belang zijn.

Slechts weinigen zullen niet willen streven naar een wereld waarin iedereen, onafhankelijk van nationaliteit of geloof, overal veilig is. Dit betekent natuurlijk niet dat het weinig uitmaakt tot welk grondgebied de bezette gebieden worden gerekend. Zoals reeds door velen is geconstateerd, vormen de nederzettingen een mogelijke inbreuk op de soevereiniteit van de toekomstige Palestijnse staat, zijn de meeste nederzettingen gebouwd op illegaal onteigende grond en zijn de onteigeningen internationaal nooit erkend. Het zou daarom onjuist zijn indien de nederzettingen en hun territorium door de internationale gemeenschap worden erkend, ook al is het slechts door middel van een tijdelijke status als deel van het Israëliësch grondgebied. De nederzettingen in de Gaza-strook en op de Westelijke Jordaanoever moeten blijvend worden beschouwd als bezette gebieden, die zo snel als de omstandigheden dat toelaten moeten worden toegevoegd aan het grondgebied van Palestina.

In het Midden-Oosten blijft, net als in veel andere delen van de wereld, de politieke inzet en invloed van Europa sterk achter bij die van de Verenigde Staten. De toenemende behoefte aan een gemeenschappelijk Europees buitenlands- en

veiligheidsbeleid en de verdeeldheid in het Amerikaanse congres ten aanzien van het te voeren Midden-Oosten beleid, zorgen er echter voor dat Europa een wat actiever en duidelijker beleid ten opzichte van Israël en de Palestijnse gebieden kan gaan voeren. Hoewel het niet voor de hand ligt dat Europa de Amerikaanse rol van belangrijkste bemiddelaar in het vredesproces overneemt, is een duidelijkere Europese inzet in het Midden-Oosten wenselijk. Europa zou zich actiever moeten inzetten voor de slagingskansen van het vredesproces op langere termijn. Het is aan Europa om zich daarbij met name ook te richten op de ontwikkeling van de Israëlische en Palestijnse democratie en economie. Het uitvoeren van het Actieplan van de Europese Commissie uit 1996 zou in die zin een mooi begin zijn.

Europa zou zich allereerst moeten richten op armoedebestrijding, waarbij het helpen opzetten van een goed water-managementsysteem een essentieel onderdeel zou moeten zijn. Het vredesproces in het Midden-Oosten wordt bedreigd door de verpaupering van de Palestijnse gebieden. Die verpaupering kan leiden tot een voor het vredesproces onwenselijke radicalisering van de Palestijnse samenleving. Bovendien kan de verpaupering leiden tot een verdere vervreemding van de Arabische wereld, terwijl de

contacten met de Arabische wereld juist nu erg belangrijk zijn om de hervatting van het vredesproces na het installeren van de regering Barak een serieuze kans te kunnen geven. Naast armoedebestrijding moet worden gewerkt aan hulp bij de opbouw van de Israëlische en Palestijnse economieën, waarbij grote aandacht moet zijn voor duurzame ontwikkeling en de integratie van de economieën in de regio en in internationaal verband.

Even belangrijk als de economische ontwikkeling is de ondersteuning van de opbouw van een Palestijnse democratie. Ook Europa heeft er alle belang bij dat de eerste verkiezingen in Palestina rustig en reglementair verlopen en dat er een goed functionerend bestuurlijk stelsel en een goed functionerend rechtsstelsel komen.

De ontwikkeling van economie en democratie mogen ook in het Midden-Oosten niet als onafhankelijke processen worden beschouwd. Het is van groot belang dat de economische hulp in zowel Israël als de Palestijnse gebieden duidelijk gekoppeld wordt aan het **v e r b e t e r e n** v a n d e mensenrechtensituatie, met daarbij speciale aandacht voor de bestrijding van corruptie. De internationale gemeenschap moet, stilliger dan nu en met alle mogelijke middelen, duidelijk maken dat de talrijke en

soms ernstige mensenrechtenschendingen die worden gepleegd onder verantwoordelijkheid van zowel Israëlische als Palestijnse autoriteiten, absoluut onaanvaardbaar zijn.

Bert Koenders is Tweede kamerlid in de fractie van de Partij van de Arbeid

Duurzame vrede in het Midden-Oosten zou het mooiste millenniumgeschenk zijn

In onderstaand artikel reageert Jan Hoekema op de notitie Israël, Palestina en de Arabische wereld

Graag voldoe ik aan het verzoek van de redactie van LEF om mijn visie te geven over het vredesproces in het Midden-Oosten. De notitie van de JOVD-Commissie Buitenland die de basis zou moeten zijn voor een reactie c.q. een visie herinner ik mij als een degelijk en interessant stuk. Hulde.

Niets is echter zo veranderlijk als de Israëlische binnenlandse politiek. Wie had begin dit jaar verwacht een brede coalitie-regering onder leiding van premier Barak in Jeruzalem aan te treffen? Zo onveranderlijk de basisproblematiek van de Midden-Oosten kwestie is – het vreedzaam samenleven van volkeren zoals het Joodse en Palestijnse – en zo onverzoenlijk nog steeds de posities van een aantal hoofdrolspelers zijn, zo beweeglijk is de Israëlische politieke context. Niet altijd ten goede, zie de inflexibiliteit van de regering Nethanyahu en de nogal minimale uitvoering van de Oslo-akkoorden en het moeizaam uitonderhandelde Wye-akkoord van oktober 1998. .

Formeel valt het vorige Israëlische kabinet niet zo heel veel te verwijten, maar van harte ging het vredesproces niet. Dat is, zeker een jaar of twee terug, ook wel weer enigszins begrijpelijk gezien de sterke verslechterde veiligheidssituatie (aanslagen!) en de onwil van radicale (Palestijnse) elementen om Oslo te accepteren en uit te voeren. En ook op Arafat c.s. kon niet altijd worden gebouwd, om maar te zwijgen van dreigingen in de deels wat verder gelegen periferie van Israël (Irak, Iran, Libië, tot op zekere hoogte Syrië/Libanon en de Hezbollah-groeperingen).

De preoccupatie van welke Israëlische regering dan ook met de eigen veiligheid is begrijpelijk, maar die mag niet leiden tot obstructie van het vredesproces. Vertrouwen moet aan beide kanten kunnen groeien. Wat dat betreft lijkt de binnenlands-politieke constellatie in Israël nu gunstiger. De brede 'regenboog' coalitie van Barak, die links tot religieus rechts omspant, is wellicht beter in staat met steun van een ruime meerderheid van de bevolking het vredesproces vlot te trekken. Daarvoor moet er wel het e.e.a. gebeuren: contacten c.q. onderhandelingen met Arafat, consultatie met de VS en, hoe moeilijk ook, onderhandelingen met Libanon en vooral Syrië. 'Vrede voor het land' moet ook met laatstgenoemd land kunnen werken.

Er is immers voor Israel geen alternatief voor vrede, hoe moeizaam de weg ernaartoe ook zal zijn. De hete aardappels van de nederzettingen en de status van Jeruzalem kunnen niet te lang worden vooruitgeschoven. Het eerste op korte termijn (regering Barak gaat dat ook aanpakken), het laatste in het kader van de 'final status' onderhandelingen. Creatieve oplossingen om Jeruzalem voor allen de (religieuze) hoofdstad te laten zijn, moeten niet worden geschuwd.

En Europa dan ? En Nederland ? Steun aan het vredesproces, besef van onze relatief bescheiden rol (maar meer dan alleen paymaster), samenwerken met VS en een open kanaal voor Israël en Arafat bieden. Hopelijk hebben wij het in de komende jaren minder over Orient House en incidenten in de Nederlands-Israëlische bilaterale relatie (Bijlmer!) en meer over duurzame vrede. Dat zou het mooiste milleniumgeschenk zijn.

Jan Hoekema is Tweede kamerlid in de fractie van D66

Geen berg te hoog, geen principe te heilig?

Speech Landelijk Voorzitter Jeroen de Veth ter gelegenheid van het eerste politieke congres van de JOVD, 19 en 20 juni 1999 te De Bilt

Dames en heren,
Zij dronken een glas, zij deden een plas en alles bleef zoals het was. Behalve dat ik dit een mooie frase vind, die ik al jaren wil gebruiken – en zie hier mijn kans – is zij vooral van toepassing op het tweede Paarse kabinet. Het tweede kabinet-Kok werd bij aanvang verweten, dat het geen *slogan* of motto had. Laat ik een suggestie doen: wat dachten de dames en heren van de equipe Kok van *Geen berg te hoog, geen principe te heilig?*

Wie dacht, dat de Belgische politiek vol zit met rare kwinkslagen, wil ik graag herinneren aan de periode voorafgaand, tijdens en volgend op de Nacht van Onze Erevoorzitter, kortom aan de afgelopen maanden van Paarse regen.

Het euvel begon eigenlijk al met de formatie van Paars II. De kleinste coalitiepartner kwam toen al met een aanzienlijk eisenpakket aangaande de zogenaamde democratisering van ons politieke bestel en dreigde toen al verschillende malen met weglopen

voor de regeringsverantwoordelijkheid. Nog geen jaar later meenden de democraten eerst, dat het wetsvoorstel correctief wetgevings-referendum zo snel mogelijk, en wel voor de wisseling van de wacht, door de Senaat moest. Opmerkelijk voor DEMOCRATEN: niet wachten totdat de kiezer zich – weliswaar indirect – heeft uitgesproken over de samenstelling van de Eerste Kamer, alvorens een ingrijpende grondwets-herziening aan dit huis voor te leggen. Ik snap het belang wel – die tweederde meerderheid –, maar minder duidelijk is het mij wat voor 'n waarde de Democraten hechten aan het fungerende politieke bestel.

Alsof dit nog niet genoeg was, zetten de Democraten voorts één van de Senaatsfracties onder zware politieke druk door het machtswoord uit te spreken over de kwestie. Weer fout... In het huidige democratische bestel, zo zouden democraten moeten weten, is het gebruik om een Eerste Kamer haar eigen, onafhankelijke oordeel te laten vellen. Bij dit oordeel mag het coalitiebelang niet het eerste belang zijn, waarmee de senatoren rekening dienen te houden. Zij dienen eerst en vooral technisch en aan de grondwet te toetsen, uiteraard gebaseerd en verenigd met de eigen politieke principes en uitgangspunten; het blijven immers politiek gekleurde vertegenwoordigers.

De Paarse droom leek voorbij... althans de verwerping van het

wetsvoorstel in de Eerste Kamer gecombineerd met het principiële machtswoord van D66 deed ons dat geloven.

Maar tijd lijkt alle wonden te helen. Want, dat dames en heren is alles wat er in de formatieperiode van Tjeenk-Willink gebeurd is. Er was alleen tijd voor nodig om de Democraten te lijmen voor het vrijblijvende broertje van het correctief referendum. De enige toegift lijkt de dualisering van het lokale democratische bestel te zijn. Lijkt ja, deze afspraak was namelijk al vastgelegd in het regeerakkoord.

Dit was het verhaal over politiek op zijn smalst... Neen, niet helemaal. Een goed verhaal heeft een staartje, in dit geval een roze gekruld staartje, waaraan Hayo Apotheker lang hing. Apotheker was de kers op de D66- pudding; de minister die vertrekt, omdat een wijzigingsvoorstel op de varkenswet het niet haalde. Politiek gezien was het van Apotheker wel zo slim geweest om te wachten op de rechterlijke uitspraak, die hem een steuntje in de rug zou geven. Daarnaast had hij vorig jaar natuurlijk op zijn blote Groninger klompen kunnen aanvoelen, dat Paars II niet het beleid van versie I zou aanpassen.

Dames en heren,
Ik had oprecht gehoopt, dat in de tijd van nieuwe veren D66 zich echt tot het liberalisme zou bekeren. De

tekenen leken er ook naar te zijn. Eerst was er Opschudding en al snel volgde de formele stellingname van D66 in het klassieke Nederlandse politieke spectrum. De Democraten noemden zich voortaan sociaal-liberalen en gingen programmatisch hand in hand met de VVD de EP-verkiezingen in. Het etiket sociaal-liberaal zou spoedig ingekleurd worden door beginselen. Liberale beginselen, van waaruit je in de praktijk je visie op maatschappelijke vraagstukken zou kunnen geven.

Maar wat blijkt nu? D66 is de laatste partij van formaat, die nog denkt in termen van een heilig doel. Immers, de socialisten hebben hun blauwdruk van collectiviteit, overheid en wereldwijde solidariteit al lang laten varen. Voor christendemocraten zijn, sinds Lubbers, veel huisjes ook zo heilig niet meer. Voor liberalen gold al lang, dat er geen heilig doel of blauwdruk was, maar alleen de ultieme waarde van het individu.

D66 daarentegen is nog lang niet een partij met beginselen in de plaats van dogma's - of uitgangspunten in de plaats van een vastomlijnd doel -. Neen, de Democraten hebben hun sociaal-liberale etiket verenigd met de aloude democratiseringsdoelstelling. Liberaal zijn als doel en democratie als doel. Het laatste lijkt bij D66 nog steeds aan het langste end te trekken. Ik vind dat problematisch.

Dames en heren,
Vrijheid en democratie of liberalisme en democratie worden ook binnen onze gelederen in een adem genoemd. Onterecht mijns inziens. De vrijheid, die van het individu, moet ons enige dogma, streven of uitgangspunt zijn. Niet aangevuld met democratie als dogma. Sir Winston Churchill zei ooit: 'Democracy is the worst form of governance, except for all the others.' Ik kan het hier volledig mee eens zijn. Democratie is een middel, net zoals de overheid en de vrije markt voor liberalen middelen zijn. Meer kan het ook niet zijn. Immers, zowel in theorie als praktijk blijkt het liberalisme nog al eens op gespannen voet te staan met de ultieme waarde van het individu. Al is het alleen maar, omdat democratie per definitie meerderheids-besluitvorming en collectivisme behelst. Beiden zijn een gevaar voor de vrijheid van het individu en kunnen tot onderdrukking leiden.

In de praktijk is de verhouding tussen het vrije individu en de democratie al niet minder gespannen. Voorbeelden hiervan zijn er te over. Denk maar aan de democratie in de Verenigde Staten, die jarenlang, tot ruim een eeuw na Lincoln en de Fugitive Slave Bill, de achterstand van gekleurden in stand heeft gehouden. Denk ook aan de democratie in Israël, die jarenlang de rechten en veiligheid van een minderheid heeft verwaarloosd. Ik

realiseer me dat ik extremen als voorbeeld aanhoud. Maar denk ook aan de democratie, die homoseksuelen hun rechten jarenlang heeft ontkent, en nog steeds individuen belemmert en betuttelt inzake accijnzen op tabak en benzine, samenlevingsvormen en noem maar op...

Daarnaast, dames en heren, moet je het theoretisch model, hetgeen democratie is, toepassen in de maatschappelijke praktijk en kunnen rijmen met de politieke principes die je hoog in het vaandel hebt.

De Nederlandse praktijk laat ten eerste zien, dat de burger niet zozeer meer in wezen politiek is, als die het eerder al was. Gelukkig, zou ik stellen, is het leven van de Nederlander gevarieerder. Verkiezingsuitslagen en geringe belangstelling voor en kennis van vele onderwerpen getuigen hiervan. Iemand met democratie als doel zal dat als onaanvaardbaar zien. Ik zie het wel als een uitdaging, die je als politieke elite iets moet doen, maar wel met een gezond realisme en wetenschap van de eigen beperkingen. Natuurlijk moet je als politieke partijen investeren in campagnes gedurende het hele jaar en in het bijzonder tijdens verkiezingen. En wel om twee redenen: Ten eerste om de kiezer een inhoudelijke keuze te bieden en ten tweede om mensen te mobiliseren voor de partij en in het verlengde daarvan voor maat-

schappelijk draagvlak. Maar men moet niet de vergissing maken om dan maar gelijk aan te nemen, dat een ieder warm zal lopen voor die verkiezingen, de politiek in het algemeen en de partij in het bijzonder. Daar is het de tijd niet meer naar.

We leven daarbij in een tijd van verre gaande specialisatie. De bakker bakt zijn brood zoals de politicus-bestuurder het land bestuurt. Het enige verschil tussen het beroep van politicus en die van bakker en slager, voor zover aanwezig, is dat de politicus geen specifieke beroepsopleiding heeft genoten, maar het vooral moet hebben van brede maatschappelijke interesse, visie en ervaring of voeling met het terrein waarop hij of zij zich begeeft. Daarnaast zijn sociale vaardigheden, aansprekendheid, bondigheid en duidelijkheid belangrijke kwaliteiten, die door nature en nurture aanwezig moeten geraken.

Dames en heren,

Naast de arbeidsspecialisatie is er nog een andere factor van belang, die mij er toe brengt geen fel nastever van democratisering *an sich* te zijn. Dat zijn nieuwe inzichten over het lands- stads- of provinciaal bestuur, die soms beter te rijmen zijn met het belang van het individu de liberale traditie dan het democratiemodel. Ik heb het hier over begrippen als doelmatigheid en doeltreffendheid van het openbaar bestuur. Het

individu kan er wel eens beter bij gebaat zijn, dat een overheid slagvaardig en minder stroperig is dan dat zij is wanneer zij tot in ultimo democratie nastreeft. Bij overheidsbeleid en -bestedingen gaat het immers om het aanwenden van grotendeels belastinggelden. En zoals wij allen weten is dat de eerste inbreuk die de overheid maakt op de individuele vrijheid, namelijk de klassiek-liberale negatieve vrijheid, bezit.

Dames en heren,

Al het voornoemde brengt mij ertoe te zeggen, dat de burger niet echt zit te wachten op democratisering en dat de maatschappelijke en bestuurlijke realiteit ook niet vraagt om 'radicale democratisering' - zoals D66-EP-lijsttrekker Van der Laan het verwoordde voor haar partij -. Daarnaast lijkt me al te vergaande democratisering niet echt te passen in de vormgeving van een liberale maatschappij, zoals ik al eerder aangaf.

Zoals aan het begin van mijn verhaal gezegd, hebben we niet echt een alternatief. Er bestaat immers jammer genoeg niet zoiets als een verlicht liberaal despotisme. Daarnaast zullen er in praktijk tal van kwesties spelen, die een ander belang behelzen dan het individuele en dus vragen om een besluitvormingsmodel, dat het minst slechte is, namelijk de democratie.

Al wat ik probeer te stellen is, dat de democratie, net als de vrije markt en de overheid niet heilig is. Dat betekent dat ook inspraakprocedures bij infrastructurele projecten verre van ideaal zijn en wat mij betreft ter discussie staan. Ik weet mij hierin gesteund door de vereniging, die zich vorig jaar uitsprak voor het vaker hanteren van noodwetprocedures bij zaken als de Betuwelijn en uitbreiding van het wegennet. Het betekent ook, dat er vooralsnog wenselijkheid noch noodzaak bestaat voor zaken als wat voor 'n vorm van referendum dan ook, de gekozen burgemeester en een gekozen regeringsleider.

Daarnaast plaatst het een en ander de steeds lager wordende opkomst bij verkiezingen in een ander daglicht. Hoewel de opkomst afneemt dunkt het mij, dat zij, die wel stemmen, dat heel bewust doen en dat is me dan heel wat meer waard dan een hoge opkomst in getal. Allerlei vrijheidsbeperkende middelen en kiezersbetutteling hieromtrent zijn dan ook volledig onterecht.

Ik hoop dan ook, dat we als liberalen, de JOVD voorop de komende tijd vaker discussies gaan voeren over het individu versus de democratie en ons daarbij niet laten leiden door de politieke correctheid van democratisch zijn. Nog meer hoop ik, dat we dan als JOVD de vrijheid van het individu als uitgangspunt nemen en dan per thema bezien of dat

individu het meest gebaat is bij de democratie, een daadkrachtige overheid of het spel der maatschappelijke krachten.

Dames en heren,

Ik kom tot een einde. Naast mijn hoop dat we als liberalen de principiële keuze voor democratie ter discussie stellen nog een opmerking.

Mijn voorganger verklaarde zich tijdens zijn rede op het lustrumcongres groot voorstander van het hand in hand gaan van VVD en D66 en wellicht zelfs fusie. Zo ook Minister Van Aartsen op hetzelfde congres. Gezien de politiek-praktische keuzes, die D66 maakt lijkt dit op het eerste gezicht logisch. D66 kiest maakt immers op materieel gebied vaak soortgelijke keuze aan die van de VVD.

Maar dames en heren, de fundamenteën van deze partijen zijn nog te verschillend. Jammergenoeg is er in dit land nog steeds maar een partij, die in wezen liberaal is. Een sociaal-liberaal etiket is mooi, maar mij nog lang niet voldoende. Er is daadwerkelijke liberalisering van D66 voor nodig voordat zij in aanmerking komt voor fusie of overname.

Laten we als JOVD dan wel het voortouw nemen om ons nieuwbakken, nog zwalkende broertje bij de liberale les te houden.

Ik dank u wel.

schappelijk draagvlak. Maar men moet niet de vergissing maken om dan maar gelijk aan te nemen, dat een ieder warm zal lopen voor die verkiezingen, de politiek in het algemeen en de partij in het bijzonder. Daar is het de tijd niet meer naar.

We leven daarbij in een tijd van verregaande specialisatie. De bakker bakt zijn brood zoals de politicus-bestuurder het land bestuurt. Het enige verschil tussen het beroep van politicus en die van bakker en slager, voor zover aanwezig, is dat de politicus geen specifieke beroepsopleiding heeft genoten, maar het vooral moet hebben van brede maatschappelijke interesse, visie en ervaring of voeling met het terrein waarop hij of zij zich begeeft. Daarnaast zijn sociale vaardigheden, aansprekendheid, bondigheid en duidelijkheid belangrijke kwaliteiten, die door nature en nurture aanwezig moeten geraken.

Dames en heren,

Naast de arbeidsspecialisatie is er nog een andere factor van belang, die mij er toe brengt geen fel nastever van democratisering *an sich* te zijn. Dat zijn nieuwe inzichten over het lands- stads- of provinciaal bestuur, die soms beter te rijmen zijn met het belang van het individu de liberale traditie dan het democratiemodel. Ik heb het hier over begrippen als doelmatigheid en doeltreffendheid van het openbaar bestuur. Het

individu kan er wel eens beter bij gebaat zijn, dat een overheid slagvaardig en minder stroperig is dan dat zij is wanneer zij tot in ultimo democratie nastreeft. Bij overheidsbeleid en -bestedingen gaat het immers om het aanwenden van grotendeels belastinggelden. En zoals wij allen weten is dat de eerste inbreuk die de overheid maakt op de individuele vrijheid, namelijk de klassiek-liberale negatieve vrijheid, bezit.

Dames en heren,

Al het voornoemde brengt mij ertoe te zeggen, dat de burger niet echt zit te wachten op democratisering en dat de maatschappelijke en bestuurlijke realiteit ook niet vraagt om 'radicale democratisering' - zoals D66-EP-lijsttrekker Van der Laan het verwoordde voor haar partij -. Daarnaast lijkt me al te vergaande democratisering niet echt te passen in de vormgeving van een liberale maatschappij, zoals ik al eerder aangaf.

Zoals aan het begin van mijn verhaal gezegd, hebben we niet echt een alternatief. Er bestaat immers jammer genoeg niet zoiets als een verlicht liberaal despotisme. Daarnaast zullen er in praktijk tal van kwesties spelen, die een ander belang behelzen dan het individuele en dus vragen om een besluitvormingsmodel, dat het minst slechte is, namelijk de democratie.

Al wat ik probeer te stellen is, dat de democratie, net als de vrije markt en de overheid niet heilig is. Dat betekent dat ook inspraakprocedures bij infrastructurele projecten verre van ideaal zijn en wat mij betreft ter discussie staan. Ik weet mij hierin gesteund door de vereniging, die zich vorig jaar uitsprak voor het vaker hanteren van noodwetprocedures bij zaken als de Betuwelijn en uitbreiding van het wegennet. Het betekent ook, dat er vooralsnog wenselijkheid noch noodzaak bestaat voor zaken als wat voor 'n vorm van referendum dan ook, de gekozen burgemeester en een gekozen regeringsleider.

Daarnaast plaatst het een en ander de steeds lager wordende opkomst bij verkiezingen in een ander daglicht. Hoewel de opkomst afneemt dunkt het mij, dat zij, die wel stemmen, dat heel bewust doen en dat is me dan heel wat meer waard dan een hoge opkomst in getal. Allerlei vrijheidsbeperkende middelen en kiezersbetutteling hieromtrent zijn dan ook volledig onterecht.

Ik hoop dan ook, dat we als liberalen, de JOVD voorop de komende tijd vaker discussies gaan voeren over het individu versus de democratie en ons daarbij niet laten leiden door de politieke correctheid van democratisch zijn. Nog meer hoop ik, dat we dan als JOVD de vrijheid van het individu als uitgangspunt nemen en dan per thema bezien of dat

individu het meest gebaat is bij de democratie, een daadkrachtige overheid of het spel der maatschappelijke krachten.

Dames en heren,

Ik kom tot een einde. Naast mijn hoop dat we als liberalen de principiële keuze voor democratie ter discussie stellen nog een opmerking.

Mijn voorganger verklaarde zich tijdens zijn rede op het lustrumcongres groot voorstander van het hand in hand gaan van VVD en D66 en wellicht zelfs fusie. Zo ook Minister Van Aartsen op hetzelfde congres. Gezien de politiek-praktische keuzes, die D66 maakt lijkt dit op het eerste gezicht logisch. D66 kiest maakt immers op materieel gebied vaak soortgelijke keuze aan die van de VVD.

Maar dames en heren, de fundamenteën van deze partijen zijn nog te verschillend. Jammergenoeg is er in dit land nog steeds maar een partij, die in wezen liberaal is. Een sociaal-liberaal etiket is mooi, maar mij nog lang niet voldoende. Er is daadwerkelijke liberalisering van D66 voor nodig voordat zij in aanmerking komt voor fusie of overname.

Laten we als JOVD dan wel het voortouw nemen om ons nieuwbakken, nog zwalkende broertje bij de liberale les te houden.

Ik dank u wel.

Boekbespreking

Diplomatie: Raderwerk van de internationale politiek onder redactie van Jan Melissen

Nicole Maes

Het boek "Diplomatie: Raderwerk van de internationale politiek" behandelt een breed scala aan onderwerpen, dat verband houdt met de diplomatie, variërend van het diplomatieke recht tot de mensenrechten en exportbevordering. Ook wordt in een aantal bijlagen veelgebruikte diplomatieke en consulaire termen uitgelegd, wordt het verdrag van Wenen nader toegelicht en wordt een organogram gegeven van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

In helder taalgebruik wandelen de verschillende auteurs langs de verschillende aspecten van de diplomatieke wereld. Jan Melissen zelf doet allereerst de diplomatie in de internationale samenleving aan. In dit artikel schetst hij de betekenis van diplomatie of zoals hij het zelf noemt de essentie van de diplomatie. Om die essentie te ontdekken loopt hij met de lezer een aantal definities van het begrip diplomatie door om zo te komen tot een definitie bestaande uit volgens hem belangrijke kenmerkende aspecten van het begrip. Van Staden

behandelt in een ander hoofdstuk het ontstaan van verschillende diplomatieke diensten in verschillende landen. Waarna hij ook aandacht besteedt aan het verschil tussen de binnendienst en de buitendienst - de diplomatieke diensten in het buitenland - specifiek voor de Nederlandse situatie. Tot slot schenkt Van Staden aandacht aan de herijking van het Nederlands buitenlands beleid om te eindigen met de toekomst van de ministeries van Buitenlandse Zaken.

Een ander interessant artikel in het boek is het stuk van Flinterman en De Graaf over diplomatie en mensenrechten. Het artikel stelt een aantal interessante vragen en schetst tevens de geschiedenis van de nauw aan elkaar verbonden onderwerpen. Ondanks de historische tegenstellingen tussen diplomatie en mensenrechten is er volgens Flinterman en De Graaf toch een relatie ontstaan. Deze relatie heeft zelfs geleid tot een heel nieuwe vorm van diplomatie, namelijk de mensenrechtendiplomatie. De introductie van humanitaire waarden in het interstatelijk systeem als ook de internationale organisaties hebben daar een belangrijke rol bij gespeeld. Ook de verbeterde communicatiemiddelen zoals een grotere rol voor de televisie heeft er tenslotte toe bijgedragen dat mensenrechtenschendingen bij het grote publiek onder de aandacht gebracht werd.

Al met al doet het boek aan als een studieboek, dat zowel door studenten Internationaal recht als door beginnende diplomaten goed gebruikt kan worden. Overigens is het werk ook uniek in zijn soort, omdat het het eerste Nederlandstalige handboek over diplomatie is.

*Nicole Maes was tot en met het uitbrengen van deze LEF
Hoofdredacteur van Liberté Egalité
Fraternité*

Interesse in Israël, Palestina en de Arabische wereld?

Op het Algemeen Secretariaat van de JOVD kunt u uw bestelling voor het boek Israël, Palestina en de Arabische Wereld plaatsen. Het Algemeen Secretariaat van de JOVD is van maandag tot en met vrijdag bereikbaar van 12:00 tot 17:00. Het telefoonnummer is: 070-3622433.

U kunt ook schriftelijk of per e-mail een bestelling plaatsen. Stuur u in dat geval een briefje naar het Algemeen Secretariaat JOVD, onder vermelding van Israël, Palestina en de Arabische Wereld, Herengracht 38a 2511 EJ in Den Haag of een e-mail naar jovd@wxs.nl

De publicatie kost fl.10,50,-
(incl. portokosten).